

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta
katedra pracovního práva a práva sociálního zabezpečení

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Právní úprava závislosti na alkoholu a jiných návykových látkách

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Jan Kotous

prosinec 2006

Michaela Hanušová
Čestín 15
285 10 Čestín

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně, a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala způsobem ve vědecké práci obvyklým.“

V Praze dne 7.12.2006

Michaela Hanušová

„Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucímu této diplomové práce panu JUDr. Janu Kotousovi za cenné rady a připomínky, které mi pomohly při zpracování této diplomové práce.“

Michaela Hanušová

OBSAH

	strana
1. Úvod	1
2. Historický exkurz	3
3. Prameny právní úpravy požívání alkoholických nápojů a jiných návykových látek, předmět úpravy	13
3.1. Vnitrostátní úprava	
3.2. Mezinárodní úmluvy	
4. Působnost orgánů veřejné správy na úseku ochrany společnosti před alkoholismem a závislostí na jiných návykových látkách	18
5. Základní pojmy zákona č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami a o změně souvisejících předpisů, ve znění pozdějších novel	24
6. Prevence požívání alkoholu a jiných návykových látek	27
7. Léčba a následná resocializace	31
7.1. Léčba závislostí	

7.2. Následná péče	
8. Omezení způsobilosti k právním úkonům v důsledku nadměrného požívání alkoholických nápojů nebo omamných prostředků či jedů	41
9. Právní úprava v rámci pracovního práva	43
9.1. Požívání alkoholických nápojů	
9.2. Požívání jiných návykových látek	
10. Trestněprávní aspekty	50
10.1. Požívání alkoholických nápojů	
10.2. Požívání jiných návykových látek	
11. Závěr	62
12. Seznam použité literatury	

1. Úvod

V pojetí českého právního řádu je alkoholický nápoj charakterizován jako lihovina, víno nebo pivo, ale též jako nápoj, který nespadá pod žádnou z jmenovitě uvedených skupin nápojů, ale obsahuje více než 0,5 objemového procenta alkoholu¹. Za návykovou látku jsou v právním řádu České republiky označovány omamné a psychotropní látky uvedené v příloze 1 až 7 zákona č. 167/1998 Sb., o návykových látkách². Bez ohledu na uvedené je možné návykové látky zařadit do čtyř skupin a to látky v lékařství neužívané a potenciálně velmi nebezpečné ve smyslu závislosti; látky v lékařství užívané a současně potencionálně nebezpečné pro vznik závislosti; látky v lékařství užívané, ale s menším rizikem vzniku závislosti; látky ostatní, které nejsou považovány za schopné vyvolat závislost. Úlohu regulace požívání alkoholu a jiných návykových látek spatřuji především v ochraně veřejného zdraví. V okamžiku, kdy by užívání alkoholických nápojů a jiných návykových látek nebylo státem regulováno, mohlo by dojít k ohrožení zdraví široké populace, zejména by byla ohrožena mládež a její zdravý vývoj.

Spotřeba alkoholu v České republice dosáhla za rok 2006 celých 10,5 litru stoprocentního alkoholu na obyvatele, což je hodnota velmi nadprůměrná a nepříznivě vysoká, přičemž je neustále zaznamenáván spíše nárůst spotřeby alkoholu. Pokles na 9,8 litrů, který byl zaznamenán v roce 2004, byl způsoben zvýšením spotřební daně, které vedlo k tomu, že se jak prodejci, tak obyvatelé předzásobili. Výrazný podíl na zvýšené spotřebě alkoholu má především pití piva.³ Česká republika tak patří mezi ty státy, jejichž obyvatelstvo má tendenci zdravotní a sociální rizika užívání alkoholu podceňovat. Velmi nepříznivé jsou také trendy u dětí a dospívajících. Zkušenosti s alkoholem má téměř 85 % dětí ve věku jedenácti let. Tato nepříznivá situace vznikla v důsledkem toho, že česká společnost je tradičně

---

¹ ustanovení § 2 písm. g) zákona č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami a o změně souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

² ustanovení § 2 písm. a) zákona č. 167/1998 Sb., o návykových látkách a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších novel

³ viz. zpráva MUDr. Karel Nešpora, národního koordinátora Evropského akčního plánu o alkoholu Světové zdravotnické organizace

velmi tolerantní nejen vůči pravidelné konzumaci alkoholických nápojů, ale také vůči excesivnímu pití alkoholických nápojů. To, že dospělá populace českého národa zaujímá tento postoj, se odráží i při vytváření sociálních norem dětí, ty potom přijímají pití alkoholických nápojů za normální, tj. společensky schvalovanou součást sociálních kontaktů.

Užívání drog, přičemž drogami jsou míněny ilegální drogy, v České republice značně narůstá. Alarmující je pak zejména skutečnost, že první zkušenost s drogou mají děti ve věku třinácti let. Poznatky, jež byly získány z objektivních a komplexních výzkumných studií, dokládají výrazný nárůst nabídky, resp. dostupnosti drog a poptávky, která ve svém důsledku znamená zvyšující se celospolečenská rizika, která sebou užívání drog přináší.

Z uvedeného je zřejmé, že zdravotní a sociální dopady, které sebou požívání alkoholu a jiných drog přináší, řadí alkoholismus a toxikománii mezi základní problémy dnešní společnosti. Celá problematika je o to závažnější, že ani dopady do ekonomické sféry spočívající v nižší produktivitě práce, vyšších nákladech na zdravotní a sociální péči nejsou rozhodně zanedbatelné.

Vzhledem k prokázaným souvislostem mezi požíváním alkoholu a zneužívání jiných návykových látek a k závažným dopadům, jež požívání návykových látek má na společnost, se v této diplomové práci zabývám nejen požíváním alkoholu, ale i požívání dalších návykových látek.

Ve své diplomové práci bych se tedy chtěla pokusit zmapovat vývoj a současný právní stav úpravy požívání alkoholu a jiných návykových látek v České republice. V závěru práce bych pak ráda upozornila na nedostatky české právní úpravy, a nastínila tak možnou úpravu de lege ferenda.

Stěžejní část této práce je tvořena rozbořením platné právní úpravy a to z pohledu pracovněprávního, občanskoprávního a trestněprávního, v rámci nichž

jsem se snažila postihnout významné judikáty, které se dotýkají tématu této diplomové práce. Dále se zaměřím na možnosti orgánů veřejné správy a odborných organizací při prevenci závislostí na alkoholu a jiných návykových látkách, ale i na možnosti a úroveň léčby a následné resocializace.

Podrobnějším rozbořem úpravy požívání alkoholických nápojů a jiných návykových látek a problémy vznikající při její aplikaci v praxi se zabývá tato práce, která vychází z právního stavu ke dni 30. 11. 2006. Vzhledem k roztržitosti právní úpravy a ke skutečnosti, že toto téma bezprostředně souvisí s dalšími nikoli však právními obory, pokusím se zaměřit na shrnutí problému jako celku s tím, že si jsem vědoma, že předmětnou látku nemohu postihnout do hloubky.

2. Historický exkurz

„První“ republika

V Československu byl v roce 1922 přijat zákon č. 86 Sb. z. a n., kterým se omezuje podávání alkoholických nápojů. Tímto zákonem bylo na území Československa zakázáno podávat alkoholické nápoje všech druhů dětem a osobám, jenž nepřekročily šestnáct let, popř. osmnáct let. Zároveň zákon č. 86/1922 Sb. z. a n., kterým se omezuje podávání alkoholických nápojů, stanovil zákaz dorostlým (tj. v souladu s dnešní terminologií dospělým) na veřejných místech a ve veřejných místnostech podávat dětem a mladistvým alkoholické nápoje nebo jim dovolit podané alkoholické nápoje požívat. Rovněž zde byl vysloven přísný zákaz podávání na tanečních zábavách komukoliv jiný alkoholický nápoj než pivo a víno.⁴

Jako prováděcí právní předpis bylo k uvedenému zákonu vládou Československa přijato nařízení č. 174/1922 Sb. z. a n., jímž provádí se zákon ze dne 17. února 1922, č. 86 Sb. z. a n., kterým se omezuje podávání alkoholických nápojů.

---

⁴ Zákon č. 86/1922 Sb., kterým se omezuje podávání alkoholických nápojů.

Vládní nařízení v ustanovení § 1 vymezilo, které nápoje nejsou považovány za alkoholické a to takto: „nápoje, obsahující nejvýše 0,5 % vol. alkoholu, nepovažují se za alkoholické nápoje“, přičemž nápojem byly míněny pouze prosté nápoje. Předmětné nařízení též upřesnily ustanovení § 1 zákona č. 86/1922 Sb. z. a n., kterým se omezuje podávání alkoholických nápojů, tak že dětem a mladistvím nesmí být podáváno žádné množství alkoholických nápojů. Ustanovením § 4 je pak doplněno ustanovení § 1 zákona č. 86/1922 Sb. z. a n., kterým se omezuje podávání alkoholických nápojů, tím, že je přesně stanovena věková hranice od kdy se smí alkoholické nápoje podávat. Osobám starším šestnácti let se smí podávat pivo a víno. Ostatní druhy alkoholických nápojů je možné podávat pouze osobám starším osmnácti let.⁵

Boj proti alkoholismu však na území tehdejšího Československa rozhodně nebyl tak nekompromisní, jak by bylo možné dovozovat z výše uvedených ustanovení. To potvrzuje i fakt, že sice již v roce 1920 nařízením č. 27/1920 Sb. z. a n., jímž se zřizuje stálý poradní sbor pro boj proti alkoholismu, byl zřízen při Ministerstvu veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy stálý poradní sbor pro boj proti alkoholismu, poprvé se však tento sbor sešel až v roce 1935.

Úprava po druhé světové válce

V době po druhé světové válce byla právní úprava v oblasti předcházení a potírání alkoholismu na území Československa poměrně všestranná. Konstrukce právních předpisů byla podobná té současné. Existovala základní právní norma a relativně nezávisle na ní byla otázka požívání alkoholu regulována v dalších oblastech práva. Negativní stránkou však bylo nízké právní vědomí a to občanské společnosti, ale též úředních činitelů.

Základním zákonem byl zákon č. 87/1948 Sb. z. a n., o potírání alkoholismu. Pojem potírání alkoholismu byl vymezen v ustanovení § 1 odst. 1, rozuměla se jím

---

⁵ Nařízení vlády republiky Československé č. 174/1922 Sb. z. a n., jímž se provádí zákon ze dne 17. února 1922, čís. 86 Sb. z. a n., kterým se omezuje podávání alkoholických nápojů

všechna potřebná opatření a zařízení směřující k ochraně lidského zdraví před následky alkoholismu. V podstatě se jednalo o novelizované předpisy, které byly účinné v době „první“ republiky. Výslovně pak zákon č. 87/1948 Sb. z. a n., o potírání alkoholismu, v ustanovení §1 odst. 2 určil, jak by se mělo potírání alkoholismu uskutečňovat. Šlo zejména o výchovu obyvatelstva ke střídmosti, průzkum příčin a následků alkoholismu a jejich odstranění, léčení osob, které si způsobily požíváním alkoholických nápojů poruchu zdraví, jakož i dozor na ně, omezení podávání alkoholických nápojů určitým osobám, v určité dny nebo při určitých příležitostech, trestání přestupků spáchaných proti ustanovení tohoto zákona.

Zákaz požívat alkoholické nápoje s výjimkou vína a piva na tanečních zábavách byl v této právní úpravě ponechán. Naopak právní norma, jež rozlišovala při požívání alkoholických nápojů osoby šestnáctileté a osmnáctileté byla v nově přijatém zákoně vynechána. Nadále mohla požívat alkoholické nápoje pouze osoba straší osmnácti let. Ze zákazu podávání alkoholických nápojů mladistvím existovala výjimka a to v případě, že bylo mladistvím podáváno pivo za účelem odnesení mimo provozovnu k požívání osobám starším osmnácti let.

Na zákon č. 87/1948 Sb. z. a n., o potírání alkoholismu, navazovala vyhláška ministerstva zdravotnictví, kterou se vydávají prozatímní směrnice pro zřizování a provoz poraden pro boj proti alkoholismu a jiným narkomaniím, která nabyla účinnosti dne 2.9. 1949. Na základě této vyhlášky byla přijata směrnice č. UL12/48 pro zřizování a provoz poraden pro boj s alkoholismem. Zásluhou uvedené směrnice byla provedena rozsáhlá státní protialkoholní akce léčení antabusem⁶. Tato akce sice nesplnila očekávání, jelikož se zvrhla v nesystematické podávání tabletek bez příslušné psychoterapie, došlo tak alespoň k oživení zájmu o léčení alkoholiků. Je tedy možné tvrdit, že význam uvedené směrnice byl především v následném rychlém rozvoji protialkoholních poraden.

---

⁶ srov. Alkoholismus, MUDr. Skála Jaroslav, str. 97

Ke zrušení zákona č. 87/1948 Sb. z. a n, o potírání alkoholismu, stejně tak jako navazujících právních předpisů došlo dne 27.12.1962, kdy nabyl účinnosti zákon č. 120/1962 Sb., o boji proti alkoholismu. Tento předpis byl plně poplatný době, ve které vznikal a tak se není třeba pozastavovat nad preambulí, v níž zákonodárce prohlašuje, že alkoholismus brzdí upevňování a rozvoj socialistického soužití.

Jak je již patrné z preambule zákona č. 120/1962 Sb., o boji proti alkoholismu, uvedený právní předpis odráží tehdejší politickou a právní situaci státu, který prosazoval co možná nejpodrobnější regulaci chování občanů a rozhodující úlohu státu.

Hlavním přínosem zákona č. 120/1962 Sb. o boji proti alkoholismu, bylo vytvoření Ústředního protialkoholního sboru, jako ústředního orgánu na poli boje proti alkoholismu, do jehož gesce patřila mimo jiné kontrola všech protialkoholních opatření. Na toto zákonné ustanovení navazovalo ustanovení § 4, kde byly stanoveny rozsáhlé úkoly národních výborů v této oblasti. Ty mohly omezit nebo zakázat v určitých dnech nebo za určitých okolností v závodech veřejného stravování, v maloobchodních prodejnách nebo na jiných veřejně přístupných místech prodej a podávání alkoholických nápojů, stejně tak mohly omezit nebo zakázat vystavování alkoholických nápojů ve výkladních skříních nebo ve vitrínách uvnitř závodů nebo jiných místech veřejně přístupných, jakož i propagaci jejich spotřeby. Rozsáhlá ustanovení vymezující působnost a pravomoc orgánů státní správy jsou doplněna o ustanovení, kterými jsou ke koordinaci a k zabezpečení úkolů v boji proti alkoholismu zřízeny protialkoholní sbory národních výborů.

Zákon č. 120/1962 Sb., o boji proti alkoholismu, ukládal povinnost organizacím iniciativně napomáhat v boji proti alkoholismu. Dále tento zákon založil povinnost výrazně označit nápoje obsahující více než 0,75 objemových procent alkoholu jako nápoje alkoholické.

Samotná věcná úprava byly v podstatě nepříliš rozsáhle novelizované předcházející právní předpisy. Zákon č. 120/1962 Sb., o boji proti alkoholismu, z věcného hlediska, znamenal především tyto změny:

1. V ustanovení § 9 zákona č. 120/1962 Sb., o boji proti alkoholismu, jsou široce definovány zákazy podávání alkoholických nápojů a to tak, že nebylo dovoleno prodávat nebo podávat alkoholického nápoje, a to v uzavřeném balení, osobám mladším osmnácti let, osobám, které se v pochybnostech nemohou prokázat občanským průkazem, že jsou starší osmnácti let, osobám, které jsou ošetřovány ve zdravotnickém zařízení, a osobám podnapilým nebo opilým, jakož i nabízet zprostředkovávat nebo jinak umožňovat těmto osobám požívání alkoholických nápojů; dále nebylo dovoleno podávat alkoholické nápoje nebo umožnit jejich požívání komukoliv při tanečních zábavách, veřejných shromážděních a sportovních a kulturních podnicích s výjimkou piva a vína, přičemž podávání těchto nápojů se lišilo podle toho o jakou příležitost šlo.
2. Podle uvedeného ustanovení se též nedovolovalo osobám mladším patnácti let bez doprovodu vstupovat po dvacáté hodině do veřejných místností, kde se alkoholické nápoje podávaly a nebylo dovoleno pálit podomácku líh.
3. Ustanovení v důsledku něhož byl umožněn prodej piva osobám mladším osmnácti let, pokud je odnášejí mimo provozovnu dospělým osobám, byl pravděpodobně inspirován zákonem č. 87/1948 Sb., o potírání alkoholismu.
4. Nově přinesl zákon č. 120/1962 Sb., o boji proti alkoholismu, právní úpravu možnosti určit osobu odlišnou od alkoholika, které bude mzda, popřípadě její část vyplácena. Příjemce mzdy pak byl povinen použít vyplacenou mzdu k úhradě životních potřeb alkoholika, jeho dětí a dalších osob, kterým je alkoholik povinen výživou.
5. S ohledem na dnešní právní úpravu hodnotím jako nejpřínosnější ustanovení § 16 zákona č. 120/1962 Sb., o boji proti alkoholismu, kterým byla do zákona č. 40/1961 Sb., trestní zákon, vložena skutková podstata trestného činu nedovolené výroby lihu podle ustanovení § 194a. Ta je v téměř nezměněné podobě účinná do dnes.

Úprava v období 70. let minulého století

V této době stěžejní právní normou regulující boj proti alkoholismu byl stále zákon č. 120/1962 Sb., o boji proti alkoholismu.

Vzhledem k situaci v SSSR, kde dostaly protialkoholní opatření důraznější formu na základě výnosu prezidia Nejvyššího sovětu SSSR z roku 1966 o zesílení boje proti opilství a alkoholismu a na toto usnesení navazujícím výnosem prezidia Nejvyššího sovětu RSFSR „O opatřeních k zesílení boje proti opilství a alkoholismu“. To bylo potvrzené zákonem Nejvyššího sovětu RSFSR ze dne 30. 6. 1972, který se stal základní právní normou boje proti opilství a alkoholismu.

Jelikož tehdejší Československá socialistická republika neměla zdaleka tak účinný systém a formy boje proti alkoholismu, jakož i prostředky motivování alkoholiků k léčení a práci jako SSSR⁷, bylo třeba se touto otázkou zabývat. Dne 25. 7. 1975 se vláda Československé socialistické republiky usnesla na usnesení č. 152, v němž deklarovala, že alkoholismus je závažný problém, a proto se jejím řešením zabývají nejvyšší stranické a vládní orgány. Součástí usnesení č. 152/1975 Sb. bylo přijetí souboru opatření ke zvýšení bezpečnosti pro období 1976-1980.

Ústřední mezíresortní porada v ČSR projednala v roce 1975 zprávu ministerstva spravedlnosti ČSR (č.j. 265/75-KO) o účinnosti opatření orgánů činných v trestním řízení v boji proti trestné činnosti páchané pod vlivem alkoholu. Po projednání této zprávy přijaly jednotlivé resorty opatření k prohloubení koordinovaného postupu orgánů činných v trestním řízení na tomto úseku. Ministerstvu zdravotnictví ČSR bylo doporučeno učinit opatření ke zkvalitnění výkonu protialkoholní ochranné léčby a k urychlení novelizace zákona č. 120/1962 Sb., o boji proti alkoholismu.

---

⁷ srov. Dr. Miroslav Mítlöhner, K některým formám protialkoholního boje v SSSR, Socialistická zákonnost 1979, str.363

K problematice forem účasti soudů v boji proti alkoholismu se vyslovil též Nejvyšší soud ČSR ve stanovisku č. Tpjf 70/76⁸, kde zaujal názor, že základní formou účasti soudů na boji proti alkoholismu je jejich rozhodování o trestných činech (přečinech) spáchaných pod vlivem nadměrného požívání alkoholu, ukládání trestů pachatelům této trestné činnosti, popřípadě ochranného protialkoholního léčení. Nejvyšší soud dále konstatoval, že soudy věnují značnou pozornost ochraně mládeže před škodlivými vlivy alkoholu, a že si uvědomují, že při provádění preventivní činnosti na tomto úseku je důležitá spolupráce s orgány Socialistického svazu mládeže a tak této spolupráce využívají. Vyzdvihuje se zde významný podíl soudců z lidu, kteří získané poznatky o škodlivých důsledcích požívání alkoholu využívají na svém pracovišti nebo bydlišti k tomu, aby byly odstraňovány příčiny negativních jevů souvisejících s alkoholismem. Za neúčinnější v boji proti alkoholismu je podle tohoto stanoviska však považována cílená propaganda, což je podpořeno skutečností, že i meziresortní porady orgánů činných v trestním řízení zařazují mezi své úkoly stále častěji úkoly propagační povahy a správně přitom orientují pracovníky jednotlivých resortů na hlavní úkoly boje proti alkoholismu. Z uvedeného je evidentní, že toto stanovisko má spíše proklamativní charakter než, aby se nějak důsledně zabývalo postojem soudu k řešení problematiky alkoholismu.

Plnění opatření k řešení problematiky alkoholismu a jiných toxikománií se stalo předmětem pravidelné kontroly vlády ČSR. Z jejího usnesení č. 376/1977 Sb. ze dne 14. 12. 1977 mimo jiné vyplynula nutnost zabezpečit přísnější postihování protispolečenské činnosti páchané pod vlivem alkoholu nebo jiné toxikomanie anebo v souvislosti s nimi.

Úprava po roce 1989

Zákon č. 120/1962 Sb., o boji proti alkoholismu, byl nahrazen až zákone č. 37/1989 Sb., o ochraně před alkoholismem a jinými toxikomániemi, s účinností od 1.7.1989.

---

⁸ srov. Stanovisko Nejvyššího soudu uveřejněné [Sb.NS 77, 7-8: 432]

Vzhledem k celospolečenským změnám, které se od roku 1962 na území Československé socialistické republiky udály, bylo nutné v nové právní úpravě promítnout nový přístup společnosti k požívání alkoholických nápojů, tabáku a jiných návykových látek. Tento zákon byl vzhledem ke své době poměrně dobře zpracován, což je patrné i ze skutečnosti, že základní koncepce tohoto zákona byla převzata zákonem č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami.

V zákoně č. 37/1989 Sb., o ochraně před alkoholismem a jinými toxikomániami, byly vymezeny základní pojmy vztahující se k upravované problematice. Definice pojmu alkoholický nápoj navázala na předchozí právní úpravu. Nově byl vymezen pojem návyková látka a kouření.

Zákon č. 37/1989 Sb., o ochraně před alkoholismem a jinými toxikomániami, v ustanovení části druhé jasně stanovil, co považuje za prostředky ochrany před alkoholismem a jinými toxikomániami. Těmi tedy jsou zejména výchova, omezující opatření ošetření v protialkoholní záchytné stanici, léčebně preventivní péče, sociální péče, ukládání pokut a postihů podle jiných právních předpisů. Zákon č. 37/1989 Sb., o ochraně před alkoholismem a jinými toxikomániami, mimo uvedené prostředky stanovil povinnosti organizací a občanům.

Nejproblematictější ustanovením⁹ tohoto právního předpisu bylo ustanovení § 9 odst. 4, na základě něhož měl okresní národní výbor (později okresní úřad) možnost rozhodnout o povinné protialkoholní ústavní léčbě. Na toto ustanovení navazovaly jednak ustanovení § 9 odst. 7, 9, která dále pracovaly s údaji o vyhýbání se ústavní péči, popř. ukončení ústavní péče, jednak vyhláška Ministerstva zdravotnictví a sociálních věcí České socialistické republiky č. 187/1989 Sb., kterou se provádí zákon o ochraně před alkoholismem a jinými toxikomániami, když

---

⁹ viz. Ustanovení § 9 odst. 4 zákona č. 37/1989 Sb. zní:

(4) O povinnosti podrobit se ústavní péči, o jejím ukončení, popřípadě o následné ambulantní péči rozhoduje okresní národní výbor; rozhodnutí o povinnosti podrobit se ústavní péči přezkoumává soud na návrh osoby, jíž se rozhodnutí týká, jejího opatrovníka nebo její osoby blízké.

v ustanovení § 13 odst. 2 písm. b) stanovila, že zdravotnická zařízení poskytují ústavní péči závislým osobám na základě rozhodnutí okresního národního výboru.

V ustanovení čl. 8 odst. 6 Listiny základních práv a svobod je jasné stanoveno, že o umístění osoby bez jejího souhlasu do zdravotní péče rozhoduje soud, přičemž toto ustanovení bylo inspirováno ustanovením čl. 5 odst. 1 písm. e) Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, kde se jednoznačně hovoří o opatřeních, o kterých rozhoduje soud, nikoli o rozhodnutí jiných orgánů. A tak vyvstala otázka, zda ustanovení § 9 odst. 4 zákona č. 37/1989 Sb., o ochraně proti alkoholismu a jinými toxikomániemi, není v rozporu s právě uvedeným ustanovením Listiny základních práv a svobod. Touto otázkou se zabýval Ústavní soud v nálezu Ústavního soudu č. 299/1977 Sb., poté co Krajský úřad v Hradci Králové podal návrh na zrušení předmětného ustanovení. Ústavní soud tuto problematiku důkladně zvážil a dospěl k závěru, že musí být vyhověno požadavkům Listiny základních práv a svobod a napadené ustanovení zrušil.

Zákon č. 37/1989 Sb., o ochraně před alkoholismem a jinými toxikomániemi, prováděla vyhláška Ministerstva zdravotnictví a sociálních věcí České socialistické republiky č. 187/1989 Sb., kterou se provádí zákon o ochraně před alkoholismem a jinými toxikomániemi, jenž byla přijata dne 24.11.1989. Jejím hlavním cílem bylo vytvořit podmínky pro zřizování, správu a činnost protialkoholní záchytné stanice. Dále tato vyhláška upravovala poskytování léčebně preventivní péče osobám závislým na alkoholu nebo na jiné návykové látce včetně nikotinu.

Trestný čin opilství

Do právního řádu Československé republiky byla zákonem č. 11/1918 Sb. z. a n., o zřízení samostatného státu československého převzata koncepce přestupků opilství podle rakouského trestního zákona. Ten rozlišoval dvě skutkové podstaty a to podle ustanovení § 523 trestního zákona z roku 1852, kdy se protiprávního jednání pachatel dopustil pod vlivem alkoholu a spáchání zločinu bylo objektivní podmínkou trestnosti. Opilství muselo být zaviněné alespoň z nedbalosti. Přestupek

podle ustanovení § 524 trestního zákona z roku 1852 je možné spíše přirovnat k dnešnímu trestnému činu ohrožování pod vlivem návykové látky podle ustanovení § 201 zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších novel¹⁰.

Uvedená právní úprava byla nahrazena až v roce 1950, kdy v ustanovení § 186 a ustanovení § 187 zákona č. 86/1950 Sb. byl nově upraven trestný čin opilství. V ustanovení § 186 bylo uvedeno: *„Kdo se požitím alkoholického nápoje nebo jinak přivede, byť i z nedbalosti, do stavu nepřičetnosti, ve které spáchá trestný čin, bude potrestán odnětím svobody až na pět let; jestliže však spáchá trestný čin, na který zákon stanoví mírnější trest, bude potrestán tímto mírnějším trestem.“* Ustanovení § 187 bylo v otázce boje proti alkoholismu ještě nekompromisnější, to znělo takto: *„Kdo se opije, byť i z nedbalosti, ač je v opilosti náchylný k výtržnostem, nebo kdo osobu, která je v opilosti náchylná k výtržnostem, úmyslně opije nebo její opilost zvyšuje, bude potrestán odnětím svobody až na šest měsíců“.* Ustanovení odst. 2 téhož § bylo vyjádřeno takto: *„Stejně bude potrestán, kdo požije alkoholické nápoje za takových okolností, že by mohl ohrozit život nebo zdraví lidí nebo způsobit značnou škodu na majetku.“* Tyto skutkové podstaty trestných činů byly účinné až do doby přijetí zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon.

Nová právní úprava obsažená v ustanovení § 12 odst. 2 zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, stanovila plnou trestní odpovědnost pro případ, že si pachatel přivodil stav nepřičetnosti požitím alkoholu nebo jiné návykové látky, v němž spáchal trestný čin, stejně platila plná trestní odpovědnost pro případ *actio libera in causa*. Trestný čin, kterého se pachatel v takovém stavu dopustil, se pak posuzoval podle konkrétního ustanovení zvláštní části zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon. Zavinění se tu vztahovalo na přivození si stavu nepřičetnosti. Ustanovení § 12 odst. 2 bylo ze zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, odstraněno až novelou č. 557/1991 Sb., kterou zároveň došlo k navrácení se k plné právní odpovědnosti za tzv. kvazidelikt. K této zásadní změně došlo poměrně nečekaně a bez jakýchkoliv odborných diskuzí, o to bouřlivější diskuze následovaly po jejím přijetí. Odborná veřejnost, zvláště pak zastánci plné trestní odpovědnosti „opilého“ pachatele, přijímali novou právní

---

¹⁰ cit. JUDr. Petr Langer, Trestný čin opilství (1.část), Bulletin advokacie č.2/2005, str. 55

úpravu s rozpaky. K současné podobě tohoto trestného činu se zákonodárce dopracoval až přijetím zákona č. 290/1993 Sb., jímž byla skutková podstata trestného činu opilství doplněna o kulpózní případ a případ actio libera in causa.

K dotvoření představy o vývoji skutkové podstaty trestného činu opilství je potřebné dodat, že zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, před nabytím účinnosti novely č. 557/1991 Sb. neznal současnou právní úpravu opilství, ale název opilství používal pro skutkovou podstatu obsaženou v ustanovení § 201 zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon. V důsledku uvedené novely došlo k transformaci původní skutkové podstaty a s tím i ke změně názvu. Nově se skutková podstata v ustanovení § 201 zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, nazývá ohrožení pod vlivem návykové látky. Název opilství byl vyhrazen pro novou skutkovou podstatu obsaženou v ustanovení § 201a zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon. Nejednalo se však o neznámou skutkovou podstatu, protože obdobná formulace skutkové podstaty trestného činu v ustanovení § 201a zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, se objevila již v ustanovení § 186 trestního zákona z roku 1950.

3. Prameny právní úpravy, předmět úpravy

Vývoj civilizace sebou přináší řadu problémů, se kterými se společnost musí postupně vypořádávat. Za jeden z těchto tzv. globálních problémů lidstva je označováno zneužívání omamných a psychotropních látek, tj. drog, a to ať již drog alkoholových či nealkoholových.

V České republice mezi nejzávažnější a zároveň nejrozsáhlejší formy návyku patří alkoholismus, což je zapříčiněno jednoznačně tím, že požívání alkoholických nápojů je v naší společnosti tradiční. To, že konzumace alkoholických nápojů je tolik rozšířeno, je odrazem faktu, že existuje silný společenský tlak, aby alkoholické nápoje byly konzumovány při různých událostech, a jejich požívání se tak postupně stalo

běžnou záležitostí. Souvisí to též se skutečností, že alkohol je tzv. legální drogou, a proto se tlak k jeho požívání může vytvářet veřejně. Hranice mezi požíváním a zneužíváním alkoholu je často nenápadná, a tak k zjištění počátku závislosti na alkoholu nezřídka dochází až v době, kdy je nezbytná ústavní léčba. Důsledkem je, že na požívání alkoholických nápojů reaguje většina sociálních norem pružně. Česká společnost zpravidla toleruje pití alkoholických nápojů až do té míry, než začne jedinec být svým abúzem nápadný.

Jelikož k rozšíření nealkoholových drog oproti tradičnímu alkoholu došlo až v posledním desetiletí, jsou v názorech společnosti prozatím odmítány. Zásadní rozdíl mezi požíváním alkoholu a požívání jiných návykových látek je v legislativním přístupu. Zatímco požívání alkoholu je u nás legalizováno, k legalizaci požívání ostatních návykových látek pravděpodobně nedojde.

3.1. Vnitrostátní úprava

Pokud jde o prameny práva nejvyššího stupně právní síly, tedy o ústavní zákony, je třeba v souvislosti s ochranou před alkoholismem a toxikománií zmínit především čl. 6 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, vyhlášené usnesením předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., která je v souladu s tímto usnesením a čl. 3 Ústavy ČR součástí ústavního pořádku České republiky. V uvedeném článku Listina základních práv a svobod zakotvuje právo každého na život. Tato právní norma chrání jedince před útoky kohokoliv. Je základem i pro práva v oblasti ochrany zdraví. V původně navrhovaném znění Listiny základních práv a svobod bylo právo na život spojováno i s právem na zdravé podmínky pro život, což lépe vyjadřovalo komplexní obsah práva na život.¹¹

Právní úprava vztahující se k ochraně před účinky užívání alkoholu a jiných návykových látek je poměrně roztržštěná, nicméně se nedá jednoznačně říci, že

---

¹¹ viz. Ústava a ústavní řád České republiky, 2.díl, Práva a svobody, komentář, Prof. JUDr. Václav Pavlíček a kolektiv, str. 68 a násl.

nedostatečná. Přímo na požívání alkoholu a jiných drog se vztahuje celá řada zákonných i podzákonných právních předpisů:

1. zákon č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami a o změně souvisejících předpisů, ve znění pozdějších novel, který představuje základní právní předpis pro ochranu před škodlivým působením alkoholu a jiných návykových látek (dále jen „zákon č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami“). V souvislosti s úpravou alkoholismu a jiných návykových látek je třeba zmínit následující části:

a) Část I. Ochrana před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami

Hlava první – obecná ustanovení

Hlava třetí – omezení dostupnosti alkoholických nápojů

Hlava čtvrtá – opatření k předcházení a mírnění škod působených tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami

Hlava pátá – organizace a provádění protidrogové politiky

2. zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších novel (dále jen „zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon“)
3. zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších novel (dále jen „zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích“)
4. zákon č. 167/1998 Sb., o návykových látkách a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších novel (dále jen „zákon č. 167/1998 Sb., o návykových látkách“)
5. zákon č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších novel (dále jen „zákon č. 65/1965 Sb., zákoník práce“)
6. zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce
7. zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění k pozdějších novel (dále jen „zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník“)
8. zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších novel
9. zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

10. pokyn obecné povahy nejvyšší státní zástupkyně o postihu trestného činu nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 184a tr. zák.

11. usnesení vlády č. 1305/2004, kterým byla schválena národní strategie protidrogové politiky na období 2005 – 2009 (dále jen „Národní strategie protidrogové politiky na období 2005 – 2009“)

12. usnesení vlády č. 549/2003 k závěrům Projektu Phare Twinning 2000 „Posílení národní protidrogové politiky“

13. Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších novel

14. Zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, ve znění pozdějších novel

3.2. Mezinárodní úprava

Úmluvy uzavřené na mezinárodním poli se věnují především produkci a obchodu s drogami a jejich zneužívání. V tomto směru jsou aktivní jak jednotlivá regionální seskupení, tak celosvětové instituce. Klíčovým význam v celosvětovém měřítku, ale i z hlediska České republiky, má Organizace spojených národů. Na její půdě byly uzavřeny tři velmi významné dohody týkající se omamných a psychotropních látek:

1. Jednotná úmluva o omamných látkách z roku 1961 ve znění Protokolu z roku 1972 o změnách Jednotné úmluvy o omamných látkách (vyhláška č. 47/1965 Sb. ve znění sdělení č. 458/1991 Sb.)

2. Úmluva o psychotropních látkách z roku 1971 (vyhláška č. 62/1989 Sb.)

3. Úmluva OSN proti nedovolenému obchodu s omamnými a psychotropními látkami z roku 1988 (sdělení č. 462/1991 Sb.)

Výše uvedené úmluvy vzaly za své východisko, že výroba drog, obchodování s nimi a jejich konzumace představují vážný celosvětový problém. Drogová

problematika je též významný kriminogenní faktor¹². Nejde však jen o delikty spočívající v nelegální výrobě drog a nedovoleném zacházení s nimi, ale také o činnost spojenou s jejich užíváním. Tyto skutečnosti přivedly zainteresované státy k potřebě upravit mezinárodní spolupráci v oblasti výroby a obchodování s drogami, zejména pak některá jednání v této souvislosti považovat za trestné činy. Dále se dohodly na důsledné kontrole výroby drog a další manipulaci s nimi omezit jen na nezbytně nutné minimum. Bylo nutné též zakázat jejich nelegální distribuci. Státy, jež jsou signatářem uvedených úmluv, se zavázaly porušení uvedených zákazů trestně stíhat.

Pokud jde o prameny mezinárodního práva v oblasti požívání a zneužívání alkoholu je na místě zmínit dva významné dokumenty přijaté v rámci Evropské unie. 1. Evropská charta o alkoholu, která byla přijata zástupci vlád evropských zemí včetně České republiky 14. 12. 1995 v Paříži. V souladu s tímto dokumentem se členské státy zavázaly připravit všestranné politické kroky a programy, které budou s ohledem na jejich rozdílná kulturní, sociální, právní a ekonomická prostředí naplňovat etické principy a cíle, a to:

- všichni lidé mají právo na život v rodině, společnosti a v pracovním prostředí, kde budou chráněny před úrazy, násilím a dalšími negativními důsledky požívání alkoholu,
- všichni lidé mají od časného věku právo na nestranné informace o následcích konzumace alkoholu na zdraví, i následcích pro rodinu a společnost,
- všichni lidé, kteří rizikově a škodlivě požívají alkohol, mají právo na dostupnou léčbu a péči,
- a všichni lidé, kteří si nepřejí požívat alkoholické nápoje nebo kteří je požívat nemohou ze zdravotních nebo jiných důvodů, mají právo být před tlakem pít alkoholické nápoje chráněni. Při odmítání alkoholu by měli být společností podporováni a chápáni.

---

¹²srov. Drogy a drogové závislosti 1, Kamil Kalina a kolektiv, str. 54-57

2. Evropský akční plán o alkoholu 2000 - 2005, jehož iniciátorem je Evropské ústředí Světové zdravotnické organizace. K plánu se připojila i Česká republika. Cílem bylo mimo jiné snižovat spotřebu alkoholu v evropských zemích.

4. Působnost orgánů veřejné správy na úseku protidrogové politiky

Pro oblast drogové problematiky je nezbytný mezioborový přístup, protože jen tak je možné účinně vykonávat tuto agendu. Pravomoci jednotlivých orgánů působících na úseku protidrogové politiky by měly být mezi jednotlivé orgány veřejné správy rozděleny tak, aby nedocházelo k jejich překrývání a byl tak co nejefektivněji naplněn cíl protidrogové politiky, tj. zlepšovat zdravotní, sociální, ekonomické, bezpečnostní a trestněprávní podmínky, které ovlivňují zdravý vývoj jednotlivce i společnosti.

Ve smyslu ustanovení hlavy páté zákona č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami, jsou orgány provádějící protidrogovou politiku jednak stát, jednak územní samosprávné celky. Vykonavatelem veřejné správy je Ministerstvo zdravotnictví, Ministerstvo práce a sociálních věcí a Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, jakožto ústřední orgány státní správy s celostátní působností a krajské a obecní úřady, působící jako územní odborné samosprávné orgány, vykonávající svou samostatnou působnost. Krajské a obecní úřady vznikly jako projev vertikální decentralizace státní správy, při níž dochází k přenesení působnosti a pravomoci ze státu do samostatné působnosti samosprávných celků¹³. Výše uvedeným ministerstvům i územním samosprávným celkům je přikázána dílčí věcná působnost, tzn. tyto vykonávají působnost na úseku protidrogové politiky.

---

¹³ blíže např. Správní právo, 5.vydání, Dušan Hendrych a kolektiv

Za účelem stanovení působnosti jednotlivých orgánů používá zákon č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami, enumerativní metodu, tzn. vyčerpávajícím způsobem vypočítává co jednotlivým vykonavatelům přísluší vykonávat.¹⁴

Ústřední správní orgány

V souladu s čl. 79 odst. 1 zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších novel, upravuje působnost orgánů státní správy, jde-li o protidrogovou politiku, zákon č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů, který v ustanovení § 17 stanoví, že Ministerstvo zdravotnictví, je ústředním orgánem státní správy ve věcech zacházení s návykovými látkami, přípravky, prekursory a pomocnými látkami.

Ustanovení § 21 odst. 1 zákona č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami, vymezuje správní úřady, které plní konkrétní úkoly v rámci své působnosti v oblasti ochrany před škodami působenými tabákem, alkoholem a návykovými látkami¹⁵. Na uvedené navazuje ustanovení § 21 odst. 3 zákona č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami, kde zákonodárce vytvořil požadavek, aby se ústřední správní orgány podílely na financování protidrogové politiky a též, aby se při své činnosti

¹⁴ blíže Správní právo, 5. vydání, Dušan Hendrych a kolektiv

¹⁵ viz. Ustanovení § 21 odst. 1 zákona č. 379/2005 Sb. zní takto:

- (1) Realizaci protidrogové problematiky zajišťuje a koordinuje vláda prostřednictvím ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy, jak vyplývá z jejich působnosti na základě zvláštního právního předpisu. Komplexní preventivní opatření v oblasti protidrogové politiky provádějí zejména
- a) Ministerstvo zdravotnictví, jde-li o opatření primární, sekundární a terciární prevence zdravotních škod působených užíváním tabákových výrobků, alkoholu a jiných návykových látek,
  - b) Ministerstvo práce a sociálních věcí v oblasti sociálních služeb, jde-li o opatření primární, sekundární a terciární prevence sociálních škod působených užíváním tabákových výrobků, alkoholu a jiných návykových látek,
  - c) Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy v oblasti primární prevence ve školách, školských zařízeních, v léčebné výchovné péči o děti a mládež do 18 let a o uživatele návykových látek mladší 18 let.

v oblasti provádění protidrogové politiky řídily Národní strategii protidrogové politiky¹⁶. V současné době je v účinnosti Národní strategie protidrogové politiky na období 2005 až 2009¹⁷, která se mimo jiné též zabývá vymezením působnosti správních orgánů v oblasti protidrogové politiky. Oproti vymezení působnosti ústředních správních orgánů v oblasti protidrogové politiky rozšířila působnost i na správní orgány, o nichž se zákon č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami, v ustanovení § 21 odst. 1 nezmiňuje¹⁸.

Další správní orgány

zákon č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami, v ustanovení § 21 odst. 2 dává vládě možnost zřídit zvláštní poradní orgán a případně ho pověřit přímým výkonem některých činností. V návaznosti na uvedené ustanovení vláda ČR zřídila Radu vlády pro koordinaci protidrogové politiky a zároveň stanovila rozsah činností Národní protidrogovou strategií na období 2005 až 2009. Jedná se o orgán poradní, koordinační a iniciační. Vytváří platformu pro průběžnou komunikaci s ministerstvy, s dalšími články veřejné správy i s dalšími subjekty, které se podílejí na realizaci protidrogové politiky, a to včetně nestátních neziskových organizací. Rada vlády pro koordinaci protidrogové politiky předkládá vládě ČR návrhy opatření a aktivit protidrogové politiky České republiky, koordinuje a vyhodnocuje jejich realizaci a provádí kontrolní činnost plnění úkolů z národní strategie i z akčních plánů na všech úrovních¹⁹. Realizace národní protidrogové politiky vlády ČR je zajišťována formou spolupráce mezi pověřenými zástupci orgánů veřejné správy na všech úrovních a odborné společnosti, které se v meziresortních výborech a pracovních skupinách podílejí na přípravě a realizaci společných aktivit.

¹⁶ viz. Ustanovení § 21 odst. 2 zákona č. 379/2005 Sb. zní takto:

(2) Orgány uvedené v odstavcích 1 a 2 se podílejí na financování programů protidrogové politiky a kontrolují účelné využití finančních prostředků ze státního rozpočtu. Při své činnosti se řídí Národní strategií protidrogové politiky, kterou schvaluje vláda. Národní strategii protidrogové politiky předkládá pověřený člen vlády.

¹⁷ blíže: Národní strategie na období 2005 až 2009, kapitola 7. Role a odpovědnost klíčových subjektů v protidrogové politice

¹⁸ viz. poznámka pod čarou č. 15

¹⁹ blíže: Národní strategie na období 2005 až 2009, kapitola 7.1. Rada vlády pro koordinaci protidrogové politiky

Vedle orgánů, jejichž působnost v protidrogové politice zakotvuje zákon č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami, se na jednotlivých úsecích protidrogové politiky uplatňují i další orgány.

Za realizaci konkrétních opatření potlačování nabídky ilegálních drog, za kontrolu dodržování zákonných norem, které upravují prodej legálních drog, tj. alkoholu a tabáku, stejně tak jako za ochranu veřejného pořádku a bezpečnosti a potírání kriminality páchané v souvislosti s užíváním všech typů drog na všech úrovních odpovídá Policie ČR. K potlačení nabídky ilegálních drog dochází ze strany Policie ČR zejména odhalováním a potíráním organizovaného drogového zločinu a pouliční drogové kriminality, kontrolou a vymáháním dodržování platných zákonů. Policie ČR má odpovědnost též na úseku odhalování protiprávního jednání u účastníků silničního provozu podezřelých z konzumace alkoholu a drog před jízdou nebo během jízdy.²⁰

V oblasti potlačování nedovolené nabídky drog provádí orgány celní správy činnost zaměřenou na odhalování nelegálních zásilek drog z/do zahraničí a to v rámci kontroly zboží na letištích a v rámci kontroly na vnitrozemských celních úřadech a nepravidelných kontrol na celém území České republiky.²¹

Orgány územně samosprávných celků

Zákon č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami, v ustanovení § 22²²

²⁰ blíže: Národní protidrogová strategie na období 2005 až 2009, kapitola 7.3. Policie ČR

²¹ blíže: Národní protidrogová strategie na období 2005 až 2009, kapitola 7.4. Celní správa

²² viz. Ustanovení § 22 zákona č. 379/2005 Sb., zní takto:

(1) Kraj v samostatné působnosti

- a) koordinuje a podílí se na realizaci protidrogové politiky na svém území, za tím účelem spolupracuje se státními orgány, s orgány obcí a s poskytovateli služeb v oblasti protidrogové politiky,
- b) ve spolupráci se státními orgány i s orgány obcí zpracovává krajskou strategii protidrogové politiky,
- c) podílí se na financování programů protidrogové politiky a kontroluje účelné využití těchto finančních prostředků,

stanovil pravomoci, jež byly tímto ustanovením přeneseny do samostatné působnosti kraje a obce.

Není pochyb, že přenesení části působnosti v oblasti protidrogové politiky, je přínosné, neboť soustředěním veškerých pravomocí na úrovni vrcholných správních orgánů, by efektivitě protidrogové politiky zcela jistě nepřispělo. Jen obce a kraje jsou schopny nejlépe posoudit, jaká je v jejich regionech situace a jak řešit vyvstalé problémy. Obce a kraje jsou tedy klíčovými partnery centrálních institucí při přípravě a realizaci národní protidrogové politiky a při jejím zavádění do praxe na příslušných úrovních veřejné správy. Orgány obcí a krajů uskutečňují opatření a intervence protidrogové politiky v souladu s hlavními cíli, principy a postupy doporučenými národní strategií, přitom zohledňují místní podmínky a potřeby.

Kraje, ale i některé obce navíc v různé míře vyvíjejí vlastní protidrogové strategie a plány a jsou různě aktivní ve vlastní protidrogové politice. Různorodost jejich přístupů se projevuje v celé řadě dílčích aspektů, stále více však dochází k jejich harmonizaci a k zavádění osvědčené praxe, případně zkušeností z jiných krajů.

-
- d) zřizuje za účelem koordinace protidrogové politiky na svém území funkci krajského protidrogového koordinátora,
  - e) zřizuje svůj iniciativní nebo poradní orgán pro oblast protidrogové politiky v souladu se zvláštním předpisem,
  - f) zřizuje záchytné stanice v rozsahu stanoveném vyhláškou Ministerstva zdravotnictví
  - g) koordinuje zřizování a činnost záchytných stanic zřizovaných obcemi v samostatné působnosti,
  - h) ročně soustřeďuje a vyhodnocuje údaje o situaci týkající se škod působených tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami na svém území.
- (2) Obec v samostatné působnosti
- a) podílí se na realizaci protidrogové politiky na svém území, za tím účelem spolupracuje se státními orgány, s orgány kraje a s poskytovateli služeb v oblasti protidrogové politiky,
  - b) v případě potřeby a ve spolupráci s orgány kraje zpracovává a přijímá místní plán protidrogové politiky, který schvaluje zastupitelstvo obce,
  - c) v případě potřeby se podílí na financování programů protidrogové politiky a kontroluje účelné využití těchto finančních prostředků,
  - d) v případě potřeby zřizuje za účelem koordinace protidrogové politiky na svém území funkci místního protidrogového koordinátora, popřípadě zvláštní iniciativní nebo poradní orgán,
  - e) je oprávněna zřizovat záchytné stanice, nebo se podílet na financování takových stanic.
- (3) Obec mohou uzavřít smlouvu o společném výkonu některých činností podle odst. 2
- (4) Obec v přenesené působnosti kontroluje dodržování ustanovení tohoto zákona a dalších předpisů týkajících se ochrany před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami, činí opatření k odstranění zjištěných nedostatků a vyvozuje důsledky, zejména ukládá sankce.

V přenosu úkolů a poznatků z místní úrovně ústředním správním orgánům a opačně je význačná síť krajských a regionálních protidrogových koordinátorů, popřípadě zvláštních iniciačních nebo poradních orgánů krajů a obcí. Vyhodnocují provedená opatření i jejich dopad na vývoj požívání alkoholu nebo jiných návykových látek na území regionu. Hlavním cílem je tedy napomoci uskutečnění činností v oblasti protidrogové politiky.

Neziskové společnosti

Zásadními partnery orgánů veřejné správy pro otázky protidrogové politiky, a to na všech úrovních, jsou odborné společnosti a nestátní neziskové organizace. Tyto subjekty tedy působí na úseku protidrogové politiky vedle orgánů veřejné správy. Ve spolupráci s orgány veřejné správy se podílejí zejména na plánování a realizaci opatření a aktivit protidrogové politiky, na jejich vyhodnocování a na zvyšování kvality a efektivity. Současně provozují jednotlivé služby prevence, léčby a resocializace a snižování rizik spojených s konzumací drog. Mezi nejvýznamnější organizace v České republice patří Společnost pro návykové nemoci České lékařské společnosti J. E. Purkyně a Asociace nestátních organizací zabývajících se prevencí a léčbou drogových závislostí.

5. Základní pojmy zákona č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami a o změně souvisejících předpisů, ve znění pozdějších novel

Základní pojmy zákona č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami, jsou vymezeny v ustanovení § 2 tohoto zákona.

Přijetím nové právní úpravy v oblasti ochrany před alkoholismem a jinými toxikomániemi došlo k vyjasnění některých pojmů, které jsou v souvislosti s touto problematikou často používány, ale dosud nebyly jasně definovány. Přestože hlavním účelem je vymezení pojmů pro účely zákona č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami, tak, aby byly vyjasněny definice pojmů používaných v textu tohoto zákona a byla tak jednoznačně vykládána jednotlivá ustanovení a tím byla zajištěna i správná aplikace tohoto zákona, dá se předpokládat, že výklad jednotlivých pojmů bude přínosným i pro výklad a aplikaci ostatních právních předpisů v této oblasti.

Již v úvodu jsem odkázala na ustanovení § 2 písm. g) zákona č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami, kde je definován pojem alkoholický nápoj a to tak, že alkoholickým nápojem se rozumí lihovina, víno a pivo, ale též nápoj, který není uveden v první větě, pokud obsahuje více než 0,5 objemového procenta alkoholu. Pojem alkoholický nápoj tedy zákonem č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami, doznal širší úpravy a to tím, že mezi jiné alkoholické nápoje tento zákon zařadil již nápoje, které obsahují více než 0,5 objemového procenta alkoholu. V zákoně č. 37/1989 Sb., o ochraně před alkoholismem a jinými toxikomániemi, byla totiž tato

hranice pro určení, co je alkoholickým nápojem, 0,75 objemového procenta alkoholu. Toto rozšíření pojmu alkoholický nápoj má velký význam především z hlediska právní regulace prodeje a distribuce alkoholických nápojů, zejména pak ve vztahu k mladistvým.

V souvislosti s právní úpravou požívání alkoholu a jiných návykových látek je třeba též upozornit na pojmy škodlivé užívání, škody působené tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami, jakožto i na pojem protidrogová politika.

Škodlivé užívání je definováno v ustanovení § 2 písm. h) zákona č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami. Je to způsob užívání tabákových výrobků, alkoholu nebo jiných návykových látek, vedoucí k poškození tělesného nebo duševního zdraví uživatele. Na první pohled poměrně jednoznačná definice však skrývá zásadní terminologickou nepřesnost, která by v praxi mohla působit problémy. Zákon č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami, jak je zřejmé z uvedeného, používá pojem užívání, avšak v zákoně č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ale i v zákoně č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, je použit termín požívání. Přestože, jak je uvedeno v ustanovení § 2 zákona č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami, jde o pojmy vymezené pro účely tohoto zákona, domnívám se, že v rámci právního řádu ohledně obsahově stejných pojmů by měla panovat terminologická jednota tak, aby nemohlo docházet k různým výkladům a v důsledku toho i neodůvodněné odlišné aplikaci jednotlivých zákonných ustanovení.

Škodami působenými tabákovými výrobky zákon č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami, rozumí v souladu s ustanovením § 2 písm. h) poškození zdraví, zejména závažná chronická onemocnění, úrazy, otravy a škody způsobené

dopravními nehodami, poškození plodu v těhotenství, předčasná úmrtí, sociální problémy, zejména ztrátu zaměstnání a rodinné problémy, včetně škod ekonomických souvisejících s užíváním těchto látek, požáry a kriminalitu.

Zákon č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami, vymezuje v ustanovení § 2 písm. j) další významný pojem, jímž je protidrogová politika. Jde o politiku zahrnující primární prevenci, sekundární prevenci a terciární prevenci, jakožto soubor právních, organizačních a dalších opatření přijímaných a prováděných na úrovni vlády, správních úřadů a orgánů územních samosprávných celků s cílem snižovat dostupnost tabákových výrobků, alkoholu a jiných návykových látek a předcházet jejich užívání, rizikům a škodám, jež z jejich užívání plynou, a vzniklé škody zmírnit.

Zákon č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami, používá též pojem návyková látka, který však na rozdíl od předchozí právní úpravy nijak nevymezuje. Je pravděpodobné, že tak zákonodárce neučinil, poněvadž je tento pojem vymezen v zákoně č. 167/1998 Sb., o návykových látkách, a to tak, že návykovými látkami jsou omamné a psychotropní látky, které jsou vyjmenovány v příloze č. 1 až č. 7 k tomuto zákonu. Pojem návyková látka byl v předchozí právní úpravě definován oproti vymezení v zákoně č. 167/1998 Sb., o návykových látkách, poměrně obecně. V důsledku toho mohl být stejný pojem vykládán rozdílně. Dnešní právní úpravou tak byla odstraněna duplicita vymezení totožného pojmu.

6. Prevence požívání alkoholu a jiných návykových látek

Prevence požívání alkoholu a jiných návykových látek a její cíl

Prevence, přičemž, pokud nebude uvedeno jinak, míním prevenci primární, by měla být zaměřena na populaci jako celek, popřípadě na vybrané cílové skupiny. Hlavním cílem prevence je vyhledání rizikových osob, jimiž zpravidla jsou osobnosti inklinující k problémům. Lze uvažovat o dvou typech a to o osobách zvýšeně citlivých, zranitelných a úzkostných a o osobách naopak extrovertních, se zvýšenou dráždivostí až agresí. Záleží však na mnoha dalších faktorech. S těmito osobnostmi je pak nutné dál pracovat tak, aby drogu vůbec nevyzkoušeli, popř. aby zůstalo pouze u experimentu. Pokud se vrátíme k faktorům, jenž budou mít vliv na vznik závislosti, bude se jednat nejčastěji o zvědavost, nudu, zlepšení výkonnosti, zlepšení nálady, řešení problémů a v neposlední řadě snahu upozornit na sebe.

Vlastní smysl primární prevence spatřuji v tom, že užívání drog a to ať alkoholu nebo ilegálních návykových látek by nemělo být společensky akceptovanou formou chování mladých lidí. V současné době se však poměrně často setkávám s názorem mladých lidí, nejčastěji se jedná o adolescenty, že užívání drog je normální a oproti ideálnímu stavu jsou osoby nepřijímající tento názor vyčleňovány ze společnosti. To se jeví z hlediska směru prevence jako zásadní. Primární prevence by měla směřovat k tomu, aby si děti a mladí lidé uvědomili nebezpečí drog a především by měl být společností jasně definován postoj k požívání drog. Mělo by tedy být vytvořeno společenské klima odmítající jakékoliv požívání alkoholu a jiných návykových látek. MUDr. Pavel Bém zastává názor²³, že k vytvoření prostředí, kde jsou drogy považovány za nežádoucí, je nutné mladým lidem nabídnout alternativu ve zdravém životním stylu. S tím nelze než souhlasit, ovšem je k tomu třeba víc než jen formální prohlášení.

²³ srov.: Drogy a drogové závislosti 2, Kamil Kalina a kolektiv, str. 275 - 289

Preventivní program

Bude třeba se soustředit na stranu poptávky na drogovém trhu a docílit toho, aby se potenciaální spotřebitel vůbec nestal skutečným spotřebitelem. Další oblastí, kde je prostor pro prevenci, je experimentování s návykovými látkami. Odborná veřejnost se shoduje²⁴ na tom, že aby byla prevence účinná, musí být využity metody psychologie, pedagogiky, sociologie, reklamy a veřejné politiky. To je zřejmé zejména při tvorbě jednotlivých preventivních programů, kdy bude vhodné a zároveň nezbytné vytvořit komplex více faktorů, a docílit tak spolupráce různých institucí. Informace podávané jednorázově a bez nějaké koncepce mohou být často jednostranné a zjednodušující, proto informace o požívání drog a jeho následcích by měly vždy být sdělovány jako perfektně zpracovaný celek. Preventivní programy, aby naplnily své poslání, musí být sestavovány pro konkrétní cílovou skupinu, kde by měl být zohledněn věk, míra rizikovosti, úroveň vědomostí, sociální zázemí, etnická příslušnost a neposledně také postoj takto vymezené skupiny ke zneužívání alkoholu a dalších návykových látek.²⁵ Obsahem programů primární prevence by měly být informace nejen o ilegálních drogách, ale i drogách legálních. Vzhledem ke skutečnosti, že alkohol a tabák jsou nejrozšířenější drogy, které působí největší škody a to jednak tím, že jsou drogami iniciačními k užívání nelegálních drog, jednak působí nemalé zdravotní následky, neměly by tyto návykové látky být z preventivních programů vyřazovány.

Preventivní program by měl ideálně začínat již v předškolním věku a následně by měl být přizpůsoben tak aby děti získávaly stále více informací a byla jim nabídnuta alternativa v podobě života bez drog. Jako neúčinné se prokázalo pouhé poskytování zdravotních informací o účincích drog, odstrašování, moralizování, ale i výchova postavená jen na emocích a pocitech.

---

²⁴ např. Drogy a drogové závislosti 2, Kamil Kalina a kolektiv, str. 275 - 289

²⁵ blíže Drogy a drogové závislosti 2, Kamil Kalina a kolektiv, str. 280

Podíl veřejné správy na prevenci požívání alkoholu a jiných návykových látek

Kvalitní preventivní program je komplex, na kterém by měly spolupracovat různé instituce. Nepochybně významný podíl bude mít konstruování veřejné politiky. Orgánům, jimž jsou zákonem č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami, určeny pravomoci na tomto úseku, přísluší mimo jiné právě koordinace, metodika, iniciativa i zabezpečování úkolů v boji proti závislosti na drogách. Úkoly vyplývající pro jednotlivé orgány státní správy ze zákona č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami, jsou konkretizovány Národní strategií protidrogové politiky na období 2005 až 2009. V té jsou též vymezeny základní nástroje, kterých má být v souvislosti s bojem proti zneužívání alkoholu a jiných drog použito.

Nejnověji byla Národní strategie protidrogové politiky na období 2005 až 2009 schválena usnesením vlády č. 1305/2004. Je to v pořadí čtvrtá strategie za dobu existence České republiky. Tato protidrogová strategie podle své preambule²⁶ je založena na vyváženém uplatňování intervencí v oblasti snižování poptávky, minimalizaci rizik a potlačování nabídky.

Vláda ČR v souladu s výše uvedeným dokumentem považuje za účinný přístup k řešení problémů spojených s konzumací drog komplexní, multidisciplinární a vyvážený. Tedy přístup, který vychází ze široké celospolečenské, meziresortní, mezioborové a mezisektorové spolupráce na všech úrovních a je postavený na komplexním, výzkumem podloženém a vyváženém uplatňování tří základních strategií moderní protidrogové politiky. Těmi jsou podle Národní strategie protidrogové politiky na období 2005 až 2009²⁷ snižování nabídky drog (tj. *kontrola prodeje a distribuce legálních a potlačování nezákonné distribuce ilegálních drog*), snižování poptávky po drogách (tj. *primární prevence, léčba a resocializace uživatelů*) a snižování rizik s jejich užíváním spojených. Tyto tři základní navzájem na sebe

²⁶ srov. Národní strategie protidrogové politiky na období 2005 až 2009

²⁷ blíže Národní strategie protidrogové politiky na období 2005 až 2009

navazující strategie lze uskutečnit, a dosáhnout tak splnění cíle Národní strategie protidrogové politiky na období 2005 až 2009, jimiž je snížení požívání všech návykových látek, pouze za předpokladu, že dojde ke koordinaci činností ve všech dotčených oblastech. Pouze takovýto přístup umožní ovlivnit problém požívání návykových látek, počínaje odrazováním od experimentování s nimi, až po omezování negativních zdravotních, sociálních a ekonomických důsledků.

Působnost orgánů státní správy a samosprávy na úseku prevence závislosti na legálních a nelegálních drogách byla vymezena v kapitole 4. Působnost orgánů veřejné správy na úseku ochrany společnosti před alkoholismem a závislostí na jiných návykových látkách. Zde bych chtěla upozornit na významnou roli asociace nestátních organizací.

Asociace nestátních organizací je dobrovolná, profesní, odborná, nezávislá a nepolitická asociace, která slouží jako střešní organizace nestátních neziskových organizací v oblasti prevence, péče, léčby a resocializace drogových závislostí. Hlavním cílem asociace nestátních organizací je přispívat k zkvalitnění plánování, realizace protidrogové politiky a strategie na národní i místní úrovni. Významným činitelem se asociace nestátních organizací stala také v oblasti poskytování informací souvisejících s užíváním drog. Ve spolupráci s orgány veřejné správy se pak podílí na uskutečňování protidrogových aktivit, na jejich následném vyhodnocování, na zvyšování kvality a efektivity jimi provozovaných služeb, jež jsou finančně zajišťovány z veřejných zdrojů.

Právní úprava prevence požívání alkoholu a jiných návykových látek v zákoně č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami

Zákon č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami, stanovil podmínky prodeje a podávání alkoholických nápojů, jejich omezení a zákaz prodeje, dovozu a jejich podávání. Na úvaze obce pak zůstává, zda při akcích s důvodným rizikem

nárůstu problémů působených alkoholem omezí nebo zakáže na určitou dobu nebo na určitých místech prodej alkoholických nápojů. Vzhledem k absolutnímu zákazu prodávání a podávání alkoholických nápojů osobám mladším 18 let vyplývá též zákaz takových forem prodeje, které neumožňují tuto povinnost splnit. Bude se jednat zejména o prodej alkoholických nápojů pomocí prodejních automatů. Hlavním cílem uvedené zákonné úpravy je prevence vzniku závislosti na alkoholu, snížení jeho dostupnosti a omezení konzumace mimo vyhrazená místa.²⁸ S ohledem na skutečnost, že existující zákony, které upravují problematiku požívání alkoholu jsou často nedodržovány a zároveň jsou nedostatečně vymáhány, považuji nastíněnou právní regulaci za okrajovou a ne příliš účinnou. Domnívám se, že zákonná úprava by měla spíše směřovat k tomu, aby byly vytvořeny podmínky pro tvorbu kvalitních preventivních programů a jejich uplatnění v praxi a to již od předškolního věku tak, jak jsem se o tom zmínila výše.

7. Léčba alkoholismu a závislosti na jiných návykových látkách

7.1. Léčba závislosti

Návyky na alkohol stejně jako na drogy jsou velmi pevné a obtížně se závislé osoby těchto návyku zbavují, neboť látky, na nichž je závislost vypěstována, vyvolávají mimořádně příjemné stavy a náhlé přerušení požívání takovýchto látek sebou přináší velmi nepříjemné a často i životu nebezpečné abstinční stavy. Po některých drogách se rozvíjí tělesná závislost, po jiných duševní. Nezřídka se bude vyskytovat případ, kdy bude jedinec na droze závislý fyzicky a psychicky zároveň.

Efektivita léčby zpravidla závisí na mnoha různorodých faktorech. Hlavní roli bude hrát osobnost uživatele drog, závažnost jeho zdravotních a sociálních problémů

---

²⁸ viz. Důvodová zpráva k návrhu zákona o opatření k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami a o změně souvisejících zákonů (PSP, tisk 265/0)

a jeho motivace k zásadní změně chování, tj. k životu bez užívání drog. Významným prvkem bude též typ zvolené léčby, její délka, intenzita, náročnost a kvalita. Zanedbatelný není ani vliv osobnosti a stylu práce terapeutů. Podpora rodiny a sociální situace uživatelů drog i jejich blízkých je určitě další faktor, který bude ovlivňovat účinnost léčby. Domnívám se však, že členové rodiny by se měli především snažit neuškodit, samotné léčbě totiž nebudou moci výrazně pomoci. Aby byla léčba co možná nejúčinnější, je třeba všechny negativní vjemy, které ohrožují úspěšné absolvování léčby a dodržování abstinence od užívání drog po absolvování léčby, oslabit.

Hlavní cíl léčby je pak třeba spatřovat v dosažení abstinence nebo redukce užívání drog, snížení frekvence a závažnosti relapsu, zapojení klienta do produktivního života v rodině, v práci a ve společnosti, a to prostřednictvím celé škály intervencí. Odborná péče poskytovaná osobám závislým na alkoholu nebo na jiné návykové látce tvoří široké spektrum služeb, jejichž pojetí musí odpovídat komplexnosti problému závislosti na návykové látce. Aby byla léčba účinná musí se jednat o odbornou, cílenou a strukturovanou práci s klientem, jež vychází především z bio-psycho-socio-spirituálního modelu. Při léčbě je užíváno množství metod a přístupů, přičemž jejich vzájemná kombinace závisí na individuálním případě. Spíše než o účinnosti jednoho léčebného programu uvažujeme dnes o účinnosti celého léčebného spektra, které se skládá z poradenství před nástupem na léčení, léčby a následné péče.

Právní úprava léčby požívání alkoholických nápojů a jiných návykových látek v zákoně č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami

Osobám závislým na alkoholu, popř. na jiné návykové látce se poskytuje podle zákona č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami, odborná péče, jejímž hlavním cílem je mírnění škod na zdraví způsobených právě požíváním alkoholu nebo jiné návykové látky. Odborná péče je poskytována ve zdravotnických

zařízeních a zařízeních sociální péče. Odbornou pomoc však mohou poskytovat i jiná zařízení, která slouží k tomuto účelu.

Zákon č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami, v ustanovení § 20 odst. 2 písm. a) až j) rozlišuje celkem devět typů odborné péče, a to akutní lůžkovou péči, detoxikaci, terénní programy, kontaktní a poradenské služby, ambulantní léčbu závislostí na tabákových výrobcích, alkoholu a jiných návykových látkách, stacionární programy, krátkodobou a střednědobou ústavní léčbu, rezidenční péči v terapeutických komunitách, následnou péči a substituční léčbu. Terénní programy a kontaktní a poradenské služby se řadí do oblasti terciární prevence. Programy následné péče jsou typy odborné péče zpravidla uplatňované až po absolvování některého dalšího typu odborné péče. Nejedná se tedy o léčbu v pravém slova smyslu.

Podle typu poskytnuté péče můžeme léčbu rozlišovat na ambulantní (tj. AT ordinace, stacionární programy, strukturované programy následné péče), ústavní (tj. specializovaná oddělení nemocnic, psychiatrické léčebny) a rezidenční (tj. terapeutické komunity). Podle délky můžeme rozlišovat léčbu krátkodobou (4-8 týdnů), střednědobou (3-6 měsíců) a dlouhodobou (7 měsíců a déle)²⁹. Nestátní organizace zpravidla realizují především stacionární programy, rezidenční péči a následnou péči. Ostatní typy léčby zajišťují zejména státní zdravotnická zařízení.

Druhy léčebných programů

Akutní lůžková péče, kterou je diagnostická a léčebná péče poskytovaná pacientům, kteří se požitím alkoholu nebo jiných návykových látek uvedli do stavu, v němž jsou bezprostředně ohroženi na zdraví, případně ohrožují sebe nebo své okolí. Tento druh péče je určen k zvládnutí odvykacích stavů a intoxikací drogou,

---

²⁹ srov. zákon č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami

kteře vyžadují intenzivní péči, např. na jednotce intenzivní péče nebo ARO. Nejedná se tedy o léčbu v pravém slova smyslu, jde spíše o poskytnutí první pomoci.

Ambulantní léčbu uživatelů alkoholových i jiných drog zajišťovalo v r. 2003 celkem 368 psychiatrických ordinací a 19 nestátních neziskových organizací. Ambulantní léčba je prováděna tak, že klient ambulantní léčby přichází na setkání po splnění svých každodenních povinností, tedy zpravidla po škole nebo po práci. Dá se předpokládat, že tento druh léčby bude pro některé pacienty absolutně nedostačující. Zejména zpočátku by měl klient mít zajištěnou zdravotní a sociální péči, což jen ambulantní léčbou není možné zajistit. Nevylučuji však, že pro některé typy závislostí je ambulantní péče zcela dostačující. Pokud by se vyskytla recidiva, měl by pacient být nadále hospitalizován. Účinnost tohoto programu bude záležet na jeho propracovanosti.

Intenzivní ambulantní léčbu prováděly v roce 2003 dva denní stacionáře charakterizované intenzivním strukturovaným programem v délce 3-6 měsíců³⁰. Jde o další variantu, která nabízí ucelený léčebný program. Dobrý stacionář nabízí vše, co je obvyklé v léčebně nemocničního typu, až na to, že pacienti odcházejí zpravidla večer domů. Stacionární programy tedy poskytují nelůžkovou denní léčbu závislým na alkoholu a jiných návykových látkách, jejichž stav vyžaduje pravidelnou péči bez nutnosti vyčlenit je z jejich prostředí. Takováto léčba tak nebude příliš vhodná v prvním stádiu odvykání, zejména tam, kde je nevyhnutelné oddělení závislého od rodiny nebo tam, kde pacient ještě není schopen sám regulovat touhu po alkoholu nebo jiné návykové látce.

Detoxikační jednotky jsou určeny k zvládnutí odvykacích stavů a intoxikací drogou, které nevyžadují intenzivní péči v jiném zařízení, např. na jednotce intenzivní péče nebo ARO. Jsou nejčastěji začleněny jako součást zařízení ke střednědobé nebo dlouhodobé léčbě závislostí, a to jako samostatná detoxikační jednotka v nemocničním komplexu, nebo jako součást zařízení, jež poskytují

---

³⁰ viz. <http://www.drogy-info.cz>

ambulantní služby, nabízející jako alternativu i detoxikaci v domácím prostředí. Některá zařízení jsou ochotna přijímat pouze ty klienty, kteří mají zajištěnu další následnou léčbu.

Krátkodobá a střednědobá ústavní péče, kterou je léčba problémových uživatelů a závislých na alkoholu a jiných návykových látkách ve zdravotnických zařízeních lůžkové péče v obvyklém rozsahu 5 až 14 týdnů. Zabezpečována je zpravidla na psychiatrických odděleních nemocnic nebo v psychiatrických léčebnách. V České republice je sedmáct psychiatrických léčeben pro dospělé, čtyři psychiatrické léčebny pro děti a třicet tři psychiatrických oddělení nemocnic³¹. Jedná se o nejucelenější a nejefektivnější způsob léčby. Jde tedy o tzv. ústavní léčbu, která je považována za léčebný program dlouhodobý. Významným faktorem je, že jsou pacienti během úvodní fáze léčby v chráněném prostředí.

Rezidenční péči v terapeutických komunitách je program léčby a resocializace ve zdravotnických zařízeních lůžkové péče a v nezdravotnických zařízeních, kterou v r. 2003 zajišťovalo sedmáct zařízení v délce 4-12 měsíců³². Cílovou populaci tvoří osoby závislé na drogách ve středním až těžkém stupni závislosti, často s kriminální anamnézou a těžším psychosociálním, případně i somatickým poškozením. Tento druh péče však není příliš vhodný pro ty pacienty, kteří během odvykací kúry potřebují lékaře. Lékařská péče je zde zajištěna v podstatně menší míře, avšak tím ostatních odborníků je obvykle zručný a zkušený. I tento druh odvykací léčby udržuje pacienty v chráněném prostředí a navíc navozuje domácí atmosféru. Toto prostředí pomáhá nemocnému lépe dosáhnout psychické vyrovnanosti a schopnosti vrátit se k normálním vztahům.

Dalším typem odborné péče o osoby závislé na návykových látkách jsou terénní programy. Jedná se o programy sociálních služeb a zdravotní osvěty pro problémové uživatele návykových látek a osoby na nich závislé. Terénní programy

---

³¹ viz. <http://www.drogy-info.cz>

³² viz. <http://www.drogy-info.cz>

jsou službou aktivního vyhledání uživatelů drog v přirozeném prostředí. Na místě je jim poskytnuto základní poradenství a pomoc. Cílem tohoto programu je zprostředkovat kontakt s dalšími službami, tj. lékařská pomoc, kontaktní centrum, zařízení léčby nebo substituční program.

Podobnou funkci v systému odborné léčby zastávají kontaktní a poradenské služby. Kontaktní služby a poradenství plní úkol jakéhosi zprostředkovatele léčby v nízkoprahových kontaktních centrech, poradenských a preventivních centrech. Cílová skupina, které se kontaktní a poradenské služby týkají, je široká. Půjde o osoby experimentující s návykovými látkami, problémové uživatele návykových látek, závislé na návykových látkách při prvním kontaktu s odbornou institucí, závislí na návykových látkách, kteří nejsou motivováni k abstinenci, popř. neakceptují jinou účinnější formu léčebné péče, ale i o rodinné příslušníky, partnery a jiné důležité osoby. Tento druh odborné péče umožňuje i anonymní kontakty.

Substituční léčba je terapeutický postup, při kterém je původně užívaná návyková látka nahrazena látkou s výhodnějším profilem. Substituční léčba je poskytována ve formě krátkodobé, střednědobé a dlouhodobé. Substituční léčba nemusí vést vždy k zbavení dané osoby návyku, ale není pochyb o tom, že dochází k snížení kriminality osob závislých na drogách. Zároveň dochází k snížení výskytu HIV/AIDS a hepatitid, k omezení užívání nelegálních drog a zlepšuje fyzický a psychický stav klientů. Zdravotnická zařízení, která poskytují substituční léčbu, jsou povinna hlásit pacienty do Národního registru uživatelů lékařsky indikovaných substitučních látek, zřízeného na základě zvláštního právního předpisu.

Záchytná stanice

V současné době je možné, aby v případě, že je klinickým a laboratorním vyšetřením zjištěno, že ošetřovaná osoba není ohrožena na životě selháním základních životních funkcí, ale pod vlivem alkoholu nebo jiné návykové látky nekontroluje své chování, a tím bezprostředně ohrožuje sebe nebo jiné osoby, veřejný pořádek nebo majetek, nebo je ve stavu vzbuzující veřejné pohoršení, byla takováto

osoba podrobena ošetření a pobytu v záchytné stanici po nezbytně nutnou dobu k odeznění akutní intoxikace. Záchytnou stanicí se podle zákona č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami, rozumí zdravotnické zařízení, které je zřizováno územně samosprávným celkem. Záchytná služba musí být zajištěna tak, aby na celém území byla s dojezdovou vzdáleností do 45 min. Tento zákonný požadavek však způsobuje v praxi provozovatelům záchytných stanic značné problémy, zejména s ohledem na finanční zajištění této služby.

Krátká intervence

Zákon č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami, hovoří v ustanovení § 19 o krátké intervenci. Krátká intervence může být první a za určitých okolností i konečný kontakt s problémovou osobou. Jde totiž o časově omezené poradenství, jehož cílem je ovlivnit nebo změnit chování pacienta, a to konkrétně ve vztahu k jeho životnímu stylu. Krátká intervence je jednou z možností léčby, ale především jde o preventivní opatření. Její výhodou je to, že zachycuje široké spektrum uživatelů, není však náhradou specializované léčby. Krátká intervence je zejména efektivní u škodlivého užívání bez závislosti. V jejím rámci se používá např. jasné doporučení nepít alkohol, nekouřit a nebrat drogy, svépomocné příručky, spolupráce s rodinou, posilování motivace, sebemonitorování, telefonická pomoc, kontroly a sledování, terapeutický kontrakt a účast ve svépomocné organizaci.

Výsledky odborné péče

Podle uveřejněné zprávy³³ bylo v roce 2003 v kontaktu se službami léčby zhruba 60 % problémových uživatelů drog, což je nad průměrem v zemích Evropské unie, u nichž se léčebným programům daří ovlivňovat jejich chování. Zároveň bylo zjištěno, že se snížil počet uživatelů heroinu a pervitinu, snížil se i počet úmrtí na předávkování těmito drogami. Pozitivní zprávou v tomto ohledu je také, že výskyt

---

³³ blíže Zaostřeno na drogy č.5, Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti

HIV/AIDS a žloutenek u uživatelů drog je dlouhodobě pod průměrem v zemích Evropské unie.

Naopak znepokojující je, že v porovnání s jinými zeměmi Evropské unie je v České republice stále velmi vysoká míra požívání alkoholu osobami mladšími patnácti let, stejně tak, jako že Česká republika patří mezi země s největším počtem uživatelů marihuany. Domnívám se, že tomu tak je, protože marihuana se postupně stává běžnou součástí životního stylu mládeže a sociální normy na její požívání reagují stejně pružně jako na požívání alkoholických nápojů a tak je této problematice v České republice věnováno relativně málo pozornosti.

7.2. Následná péče

Vymezení následné péče není jednoznačné. Často panuje neshoda, kdy je následná péče indikována. Zpravidla se bude jednat o poslední fázi procesu a tudíž sem bude spadat intervence zaměřená na udržování navozených změn chování závislého. Obvykle se bude následná péče týkat osob, které absolvovaly ambulantní nebo residenční léčbu. Nežádá však v praxi dochází, že se jedná i o osoby bez předchozí odborné pomoci. Hlavním úkolem resocializace je pomoci závislému navracejícímu se do normálního života pomoci vytvořit podmínky pro jeho abstinenci. Za programy následné péče jsou podle ustanovení § 20 odst. 2 písm. i) zákon č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami, označeny programy, které obsahují soubor služeb, které následují po ukončení základní léčby a pomáhají vytvářet podmínky pro udržení abstinence. Zpravidla tyto programy následné péče zajišťují zdravotnická zařízení, ale není vyloučeno, aby je poskytovala i zařízení jiná.

V tomto typu programu je velmi důležitá multidisciplinarita týmu. Program je třeba budovat na základě potřeb klienta. Hlavními složkami programu následné péče jsou:

- Psychoterapie – je důležité správně diagnostikovat, co z problematiky klienta je aktuálně potřebné řešit. V období následné péče je nezbytné stabilizovat abstinenci od primární drogy a k tomu by měla psychoterapie směřovat.
- Prevence relapsu – jedná se o klíčovou složku následné péče. Jelikož klienty často k absolvování následné péče vede obava z možného selhání, cílem následné péče by mělo být, aby klient byl vybaven dovednostmi a vědomostmi tak, aby se zvýšila jeho sebekontrola a zároveň došlo ke snížení pravděpodobnosti relapsu.
- Sociální práce – má nezastupitelnou roli při intervencích zaměřených na stabilizaci životního stylu závislého.
- Práce, chráněná pracovní místa a rekvalifikace – mít zaměstnání je významným ukazatelem integrace do běžného života. Není to však jednoduché, jelikož závislým často chybí kvalifikace, pracovní návyky a v neposlední řadě sebedůvěra. Z těchto důvodů je třeba klientům při hledání zaměstnání intenzivně pomáhat.
- Lékařská péče – důsledkem užívání návykových látek je poškození zdraví, a tak přestože je následná péče především věcí socioterapie, oblast lékařské péče by neměla být opomíjena.
- Práce s rodinnými příslušníky – rodinní příslušníci musejí přijmout skutečnost, že se budou muset velmi intenzivně podílet na výsledku celého procesu uzdravení.
- Nabídka volnočasových aktivit – pro klienta je důležité vyplnit volný čas tak, aby nedošlo ke stresu, jež by se stal příčinou relapsu.

Délka následné péče je velmi individuální, v praxi se však doporučuje alespoň šest měsíců. Důležité je jasně definovat konec účasti v programu. Ustupující intenzita podpory klienta v následné péči je důležitým momentem celého procesu uzdravení. Cílem by mělo být, aby klient byl schopen plně převzít zodpovědnost za svůj život.³⁴

---

³⁴ blíže Drogy a drogové závislosti 2, Kamil Kalina a kolektiv, str. 208 - 212

Důvody zahájení léčby závislosti na alkoholu nebo jiné návykové látce

K zahájení některého z výše uvedených programů odborné péče a na ně navazujících programů následné péče dochází ze strany závislých z různých důvodů. Nejčastější bude tlak rodinných příslušníků.

Platná právní úprava také umožňuje v souladu s ustanovením § 72 a následujícího zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, uložit ochranné opatření. Jde o jednu z trestně relevantních sankcí, protože jde o určitou újmu a omezení osobní svobody a práv toho, komu je uloženo. Smyslem uložení ochranného léčení je ale především terapeutické působení na osoby, které se dopustily trestného činu nebo činu jinak trestného. Ochranné léčení má význam jednak z hlediska zajištění ochrany společnosti před těmito osobami, jednak může mít význam i pro osoby samotné. Soud obligatorně ukládá ochranné léčení, jestliže se jedná o pachatele činu jinak trestného, který není pro přičetnost trestně odpovědný a zároveň jeho pobyt na svobodě je nebezpečný, přičemž nepřičetnost může být způsobena právě trvalým užíváním návykových látek. Rozhodně to však nebude pravidlem.

Soud může též uložit ochranné léčení, pokud se jedná o pachatele, který se oddává zneužívání návykové látky a pokud spáchal trestný čin pod vlivem návykové látky nebo v souvislosti s jejím zneužíváním. Zneužívání návykové látky však musí být trvalého rázu, tj. má již povahu chorobného návyku. Obdobná právní úprava platí i v případě mladistvých.³⁵ Ochranné léčení nařízené soudem není časově omezeno, ale trvá dokud to vyžaduje účel. Pominou-li ještě před započítáním výkonu ochranného léčení důvody, pro něž bylo uloženo, soud od jeho uložení upustí.

---

³⁵ srov. Trestní právo hmotné, Jirí Jelínek a kolektiv, str. 398 a násl.

8. Omezení způsobilosti k právním úkonům v důsledku nadměrného požívání alkoholických nápojů nebo omamných prostředků či jedů

Jelikož nadměrné požívání alkoholických nápojů nebo návykových látek je závažný problém, který se často nebude dotýkat pouze závislého jedince, ale také jeho rodiny, zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, v ustanovení § 10 odst. 2 umožňuje pro tento případ, tj. že osoba nadměrně požívá alkoholické nápoje nebo omamné prostředky či jedy a je schopná činit jen některé právní úkony, prostřednictvím soudu způsobilost takovéto osoby k právním úkonům omezit. Tuto zákonnou možnost rodinných příslušníků, kteří jsou oprávněni k podání návrhu, je vždy třeba důkladně zvážit, jelikož je to výrazný zásah do základních práv a svobod jedince. Na druhou stranu je nutné podotknout, že právě z tohoto důvodu je tato pravomoc svěřena výhradně do působnosti soudu, který je povinen v rozhodnutí určit rozsah omezení. Je tedy nutné k těmto záležitostem přistupovat nikoli na základě úvahy, zda trvalejší podlomení psychické způsobilosti člověka vyvolané nadužíváním alkoholu, návykových látek či jedů zásah do jeho způsobilosti k právním úkonům umožňuje, ale naopak je nutné uvážit, zda nedostatečnost rozumové a volní vyspělosti člověka zásah do jeho způsobilosti k právním úkonům v jeho zájmu vyžaduje.³⁶

Vzhledem k tomu, že se jedná o výrazný zásah do základních lidských práv, nemůže být omezena způsobilost k právním úkonům za jakékoliv požití alkoholických nápojů, omamných látek nebo jedů, ale musí se jednat o požívání déletrvajících, návykových, tedy nikoli přechodných. Pokud jedinci byla způsobilost k právním úkonům omezena, musí mu být soudem stanoven opatrovník, který za takového jedince jedná v míře, v níž došlo k omezení. Opatrovník musí být stanoven dříve, než soud vydá rozhodnutí o omezení způsobilosti k právním úkonům.

---

³⁶ blíže Občanský zákoník- komentář, Švestka, Jehlička, Škárková, Spáčil a kolektiv, 10.vydání, str. 89

Velkým nedostatkem této právní úpravy je, že omezení způsobilosti v důsledku závislosti je omezeno pouze na závislosti na návykových látkách. Vhodné by bylo toto ustanovení rozšířit o závislost například na hráčství. To však není předmětem tohoto pojednání.

Pro doplnění je vhodné upozornit na fakt, že nadužívání návykových látek může vyvolat i takovou duševní chorobu, která způsobí úplnou neschopnost jedince činit právní úkony. V takovém případě by nešlo o omezení, ale o zbavení způsobilosti k právním úkonům.³⁷ V tomto případě ale příčinou zbavení právní způsobilosti není nadměrná konzumace návykových látek, ale duševní nemoc, která v důsledku toho vznikla.

Ke správnému pochopení důsledků spojených s omezením způsobilosti k právním úkonům považuji za nutné vysvětlit rozdíl mezi omezením a úplným zbavením způsobilosti k právním úkonům. Zbavení způsobilosti k právním úkonům může být učiněno výlučně pro duševní chorobu, která není přechodná, kdežto omezení způsobilosti k právním úkonům může být provedeno i v důsledku „pouhého“ nadměrného požívání alkoholických nápojů nebo omamných látek či jedů. Zbavení způsobilosti k právním úkonům má za následek úplný zánik způsobilosti k právním úkonům, naproti tomu v případě omezení způsobilosti k právním úkonům k zániku dochází jen v takovém rozsahu, který stanoví soudní rozhodnutí. V žádném případě však tento stav není definitivní, soud totiž omezení zruší nebo změní, pokud odpadnou nebo se změni důvody, které k omezení či zbavení způsobilosti k právním úkonům vedly.

K omezení způsobilosti k právním úkonům v důsledku nadměrné konzumace alkoholu a jiných návykových látek si dovoluji ještě poznamenat, že takovéto omezení způsobilosti se zásadně nevztahuje na celou oblast soukromého práva. Pracovní právo má vlastní úpravu zbavení způsobilosti zaměstnance k právním úkonům i omezení této způsobilosti. Nicméně tato právní úprava je podle názoru

---

³⁷ blíže Občanský zákoník- komentář, Švestka, Jehlička, Škárová, Spáčil a kolektiv, 10. vydání, str. 88 a násled.

právní teorie³⁸ značně nedokonalá, a je tedy třeba v tomto směru cestou analogie práva aplikovat ustanovení § 10 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník.

9. Právní úprava v rámci pracovního práva

9.1. Požívání alkoholických nápojů

Na úseku pracovního práva je nutné řešit i situace, kdy zaměstnanci pracují pod vlivem alkoholu nebo alkoholické nápoje požívají na pracovišti nebo v pracovní době.

Úprava v zákoně č. 65/1965 Sb., zákoník práce

Nejprve považují za vhodné citovat účinné znění právní úpravy požívání alkoholických nápojů a nastoupení do zaměstnání pod vlivem alkoholu na pracoviště, tj. ustanovení zákona č. 65/1996 Sb., zákoník práce. Ustanovení § 135 odst. 4 písm. e) zákona č. 65/1996 Sb., zákoník práce, zní: *„Každý zaměstnanec je povinen dbát podle svých možností o svou vlastní bezpečnost, o své zdraví i o bezpečnost a zdraví osob, kterých se bezprostředně dotýká jeho jednání, případně opomenutí při práci. Znalost předpisů a požadavků zaměstnavatele k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci je nedílnou a trvalou součástí kvalifikačních předpokladů zaměstnance. Zaměstnanec je zejména povinen nepožívat alkoholické nápoje a nezneužívat jiné návykové látky na pracovištích zaměstnavatele a v pracovní době i mimo tato pracoviště, nevstupovat pod jejich vlivem na pracoviště zaměstnavatele a nekouřit na pracovištích, kde pracují také nekuřáci. Zákaz požívání alkoholických nápojů se nevztahuje na zaměstnance v horkých provozech, pokud požívají pivo se sníženým obsahem alkoholu, a na zaměstnance, u nichž požívání těchto nápojů je součástí plnění pracovních úkolů nebo je s plněním těchto úkolů obvykle spojeno,“.* Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, který by měl nahradit ode dne 1. 1. 2007 dosud

³⁸ blíže. Občanský zákoník- komentář, Švestka, Jehlička, Škárová, Spáčil a kolektiv, 10.vydání, str. 88 a násl.

účinný zákon č. 65/1965 Sb., zákoník práce, v tomto ohledu zcela převzal do svého textu právě uvedené znění předmětné právní úpravy.

Zákon č. 65/1965 Sb., zákoník práce, tedy jednoznačně stanovil zaměstnancům povinnost nepožívat alkoholické nápoje a nezneužívat jiné návykové látky na pracovištích zaměstnavatele a v pracovní době i mimo tato pracoviště a nevstupovat pod jejich vlivem na pracoviště zaměstnavatele. Z uvedeného je zřejmé, že předmětné ustanovení vymezuje zákaz časově i věcně. Zákaz požívání alkoholických nápojů na pracovišti je tak stanoven absolutně a není rozhodující, zda zaměstnanci skončila pracovní doba či nikoliv. Z posuzovaného ustanovení je zároveň patrný zákaz požívat zaměstnancem alkoholické nápoje mimo pracoviště v pracovní době. V obou případech jde o zdržení se jejich úplného požívání.

Domnívám se, že problematickou by v tomto ohledu mohla být novela zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce, účinná od 1. 1. 2001, která stanovila, že přestávka na jídlo a oddech se nezapočítává do pracovní doby. Zdá se, že pokud by zaměstnanci trávili tuto přestávku mimo své pracoviště, mohli by v souladu se zákonnou úpravou o této přestávce alkoholický nápoj požít. Někteří autoři³⁹ zastávají kategoricky názor, že to možné není, poněvadž by zaměstnanci porušili další povinnost stanovenou zákonem č. 65/1965 Sb., zákoník práce, a to že nesmí pod vlivem alkoholu nebo jiných návykových látek nespějí vstupovat na pracoviště. V zásadě s tímto pojetím souhlasím, nicméně lze namítnout, že pojem „pod vlivem alkoholu“ není úplně jednoznačný. Připouštím, že je nepravděpodobné, že by nastala situace, kdy zaměstnanec požije alkoholický nápoj a v něm obsažený alkohol by po uplynutí půl hodinové přestávky neměl žádné účinky, avšak do jaké míry tyto účinky ovlivní výkon zaměstnance je diskutabilní. Mám za to, že zákaz nastoupit pod vlivem alkoholu k výkonu zaměstnání, lze vykládat i tak, že účinek požitého alkoholu nesmí ovlivňovat pracovní výkon zaměstnance.

---

³⁹ srov. Zákoník práce s komentářem, V. aktualizované vydání, zásadně přepracované a rozšířené, Polygon, 2004, Ladislav Jouza

Z výše uvedeného je zřejmé, že zákon č. 65/1965 Sb., zákoník práce, odlišuje situace, kdy zaměstnanec požije alkoholický nápoj na pracovišti a v pracovní době i mimo pracoviště, a situace, kdy zaměstnanec nastupuje pod vlivem alkoholu k výkonu zaměstnání. V prvním uvedeném případě se totiž nezjišťuje, zda je zaměstnanec pod vlivem alkoholu, ale zda alkoholický nápoj požil.

Zákon č. 65/1965 Sb., zákoník práce, v ustanovení § 135 odst. 4 písm. e) připouští dvě výjimky ze zákazu požívat alkoholické nápoje na pracovišti zaměstnavatele a v pracovní době též mimo pracoviště a to, jednak pro pracovníky v horkých provozech, jednak pro pracovníky, u nichž požívání alkoholických nápojů je součástí plnění pracovních úkolů, popřípadě je s takovým plněním úkolů z větší části spojeno.

Oprávnění zaměstnavatele zjistit, zda zaměstnanec není pod vlivem alkoholu

Zákon č. 65/1965 Sb., zákoník práce, opravňuje zaměstnavatele nařídít zaměstnanci podrobit se zjištění, zda není pod vlivem alkoholu nebo jiných návykových látek. Problematickým bodem zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce, však zůstává fakt, že zaměstnavatel sám může podrobit zaměstnance pouze dechové zkoušce, a ta není považována za průkaznou, ale jen orientační. Vyšetření k prokázání požití alkoholu zaměstnance odběrem krve, případně moči, jsou oprávněna provádět pouze zdravotnická zařízení. Významným krokem se v této souvislosti stala relativně nová právní úprava obsažená v zákoně č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami. Tento zákon se stal legislativním základem k posílení postavení zaměstnavatele, jemuž dal pravomoc provádět kontroly způsobilosti zaměstnanců k bezchybnému výkonu práce. Podle této konstrukce je zaměstnavatel oprávněn provést dechovou zkoušku, popřípadě orientační vyšetření prostřednictvím odběru slin, přičemž k odběru biologického materiálu je i nyní nezbytné využít zdravotnické zařízení. Na první pohled by se mohlo zdát, že zákon č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami, nic nového nepřinesl, ale změna

spočívá v tom, že zdravotnické zařízení, které vyšetření provádí, má povinnost zaměstnavateli poskytnout součinnost, včetně závazku sdělit výsledky vyšetření. Podle ustanovení § 135 odst. 4 písm. g) zákona č. 65/1996, zákoník práce, vzniká zaměstnanci v případě podezření, že je pod vlivem alkoholu nebo jiných návykových látek, povinnost podrobit se na pokyn příslušného vedoucího zaměstnance stanoveného v pracovním řádu zjištění, zda není pod vlivem alkoholu nebo jiných návykových látek.

V této souvislosti zaměstnavatelům vznikal další problém, a to, jak posuzovat situaci, když se zaměstnanec odmítne podrobit orientačnímu, popřípadě lékařskému vyšetření. Tento nedostatek, jež v praxi mohl často zaměstnavatelům komplikovat výkon práv a zajištění povinností, byl odstraněn právní úpravou v zákoně č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami. V ustanovení § 16 odst. 4 zákona č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami, je totiž vytvořen zákonný podklad pro stanovení právní domněnky, že pokud odmítne osoba, která vykonává činnost, při níž by mohla ohrozit život nebo zdraví své či dalších osob nebo poškodit cizí majetek, a která se požitím návykových látek uvedla do stavu, v němž bezprostředně ohrožuje sebe, nebo jiné osoby, veřejný pořádek, majetek nebo u které je důvodné podezření, že by přivodila jinému újmu na zdraví v souvislosti s požitím alkoholického nápoje nebo užitím jiné návykové látky, podrobit se orientačnímu nebo lékařskému vyšetření, hledí se na ni, jako by byla pod vlivem alkoholu. S názorem odborné veřejnosti⁴⁰, že takto formulovaná právní domněnka bude v rámci pracovního práva užitečným institutem, lze jednoznačně souhlasit. Vliv bude mít především na využití práv zaměstnavatele plynoucích mu ze zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce, zejména pak v souvislosti s ukončením pracovního poměru zaměstnance.

---

⁴⁰ srov. Martin Štefko, Národní pojištění č.37/4, Přítomnost alkoholu nebo jiné návykové látky u zaměstnance, str. 5-6

Výjimky ze zákazu požívat alkoholických nápojů na pracovišti a v pracovní době

Jak již jsem se výše zmínila, z nastíněné právní úpravy zákon č. 65/1965 Sb., zákoník práce, připouští výjimku pro zaměstnance pracující v horkých provozech, pokud požívají pivo se sníženým obsahem alkoholu, a pro zaměstnance, u nichž požívání alkoholických nápojů je součástí plnění pracovních úkolů nebo je s plněním těchto úkolů obvykle spojeno. V druhém případě se bude zpravidla jednat o degustátory nebo zaměstnance provozů, kde se alkoholické nápoje vyrábí.

Jako nedostatek právní úpravy s ohledem na výše uvedené považuji, že pojem horký provoz není v současné legislativě definován, z čehož mohou v praxi vzniknout určité problémy. Za horké provozy byl podle směrnice Ministerstva zdravotnictví č. HE 39/64, o poskytování ochranných nápojů při práci v horkých provozech, považován provoz, kde je pracovní proces zdrojem takového tepelného zatížení, že pod jeho vlivem ztrácí pracující při dýchání v průměru víc než jeden litr tekutiny za směnu. Tito pracovníci pak mohou v době výkonu práce na pracovišti požívat nízkostupňové pivo. Tato vyhláška však byla zrušena vyhláškou Ministerstva zdravotnictví č. 89/2001 Sb., kterou se stanoví podmínky pro zařazování prací do kategorií, limitní hodnoty ukazatelů biologických expozičních testů a náležitosti hlášení prací s azbestem a biologickými činiteli, ve znění pozdějších předpisů. Ta již tento pojem nijak nedefinuje. Za určitou náhradu je možné považovat obdobné vymezení pojmu horký provoz v ustanovení § 5 odst. 2 nařízení vlády č. 178/2001 Sb., které upravuje problematiku ochranných nápojů. Tam je uvedeno, že ochranné nápoje se poskytují při práci vykonávané za podmínek, kdy tepelná zátěž z pracovního prostředí spolu s fyzickou zátěží vede ke ztrátě tekutin zaměstnancem potem a dýcháním vyšší než jeden litr za směnu.

Následky, které hrozí zaměstnanci v případě porušení § 135 odst. 4, kdy pod písm. e) zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce

Pokud se zaměstnavatel domnívá, že zaměstnanec je ovlivněn alkoholem do té míry, že není schopen vykonávat práci, má právo, v případě vážného podezření dokonce povinnost, znemožnit zaměstnanci vstup na pracoviště nebo výkon práce.

Otázka, kdy se jedná o vážné podezření, byla posouzena v rámci ústavního nálezu č. ÚS 7/96, kde Ústavní soud vyslovil názor, že „vzhledem k charakteru vykonávané práce a k vnitroorganizačním předpisům je dostačující plně zkouška detekčními trubicemi ALTEST. Již na jejich základě musí dojít k vyřazení pracovníka z práce, pokud jeho test je pozitivní“

Nepřítomnost zaměstnance v práci se v tomto případě kvalifikuje jako omluvená nepřítomnost v práci. V případě, že dechová zkouška byla pozitivní, ale zaměstnanec popírá, že je pod vlivem alkoholu, a nebylo to prokázáno jiným způsobem, je třeba zaměstnance podrobit krevní zkoušce. I když je zaměstnanec vyřazen z výkonu práce z vůle zaměstnavatele, nejedná se o překážku v práci na straně zaměstnavatele. Za dobu nepřítomnosti zaměstnance tedy zaměstnanci nenáleží mzda a ani náhrada mzdy. Není vyloučeno, že zaměstnanec bude požadovat po zaměstnavateli náhradu mzdy za dobu, kdy mu nebyla přidělována práce z důvodu, že byl zaměstnanci zaměstnavatelem znemožněn přístup na pracoviště. Avšak s ohledem k závažnosti možných důsledků výkonu práce pod vlivem alkoholu, by zaměstnavatel takové riziko měl podstoupit vždy, kdy má vážné podezření, že zaměstnanec je pod vlivem alkoholu. V případě, že by krevní zkouška, které se zaměstnanec podrobí, byla negativní, je zaměstnavatel povinen nahradit zaměstnanci mzdu ve výši průměrného výdělku. V případě, že zaměstnavatel má podezření, že zaměstnanec je pod vlivem alkoholu, a přesto mu umožní výkon práce, vystavuje se nebezpečí, že v případě škody, kterou tento zaměstnanec způsobí, mu bude uložena pokuta a hrozí mu ze strany správních orgánů další sankce.

Pokud jde o sankce za porušení zákazu požívání alkoholických nápojů na pracovišti a v pracovní době i mimo pracoviště, popřípadě, když se zaměstnanec odmítne podrobit zkoušce, zda požil alkohol nebo jinou omamnou látku, je třeba uplatnit mzdové sankce, výpověď podle ustanovení § 46 odst. 1 písm. f) zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce, anebo výjimečně i okamžité propuštění z pracovního poměru v souladu s ustanovením § 53 odst. 1 písm. b) zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce. Při volbě postihu je však vždy nutné přihlídnout ke konkrétním okolnostem

případu. Je ale také nutné důsledně uplatňovat stejné postihy za stejné disciplinární delikty.

Podle dosavadní soudní praxe je požívání alkoholických nápojů a nastoupení pod jejich vlivem do zaměstnání považováno za závažné porušení pracovní kázně a může být důvodem výpovědi podle ustanovení § 46 odst. 1 písm. f) zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce. Jde o výpověď, kdy zaměstnanec nemusí být na možnost výpovědi upozorněn a nemusí se jednat o více případů porušení pracovní kázně. V některých případech se může jednat o porušení pracovní kázně zvláště hrubým způsobem a může se tedy takovéto porušení stát důvodem pro okamžité zrušení pracovního poměru podle ustanovení § 53 odst. 1 zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce.

9.2 Požívání jiných návykových látek

V rámci pracovního práva je právní úprava požívání jiných návykových látek než alkoholu totožná s právní úpravou požívání alkoholických nápojů, proto je možné odkázat na výše uvedené.

Odlišnost lze spatřovat pouze v otázce výjimek, které zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, připouští ohledně zákazu požívání alkoholických nápojů na pracovišti a v pracovní době i mimo pracoviště. Pro požívání omamných látek takovouto výjimku zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, nepřipouští. To je pochopitelné, vzhledem k faktu, že požívání návykových látek jiných než je alkohol a tabák je právním řádem České republiky považováno za protiprávní.

K otázce zneužívání jiných omamných látek si dovoluji poznamenat, že bude někdy velmi nelehké posoudit, zda za zneužití je nutné považovat požívání omamných látek převyšující dávky stanovené lékařským předpisem nebo až stav, kdy u pracovníka dojde k zjevnému snížení tělesných a duševních funkcí pracovníka.

S ohledem na zmíněnou právní úpravu zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce, považuji za vhodné na závěr této kapitoly doplnit, že odmítnutí krevní zkoušky, požití alkoholu nebo jiné návykové látky nemusí být vždy pouze porušením pracovní kázně, ale může se jednat o přestupek. Přesněji jde o přestupky na úseku ochrany před alkoholismem a jinými toxikomániemi podle ustanovení § 30 zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích. V případě, že by takové jednání dosáhlo stupně nebezpečnosti vyššího než nepatrného a zároveň by byly splněny i ostatní znaky konkrétní skutkové podstaty trestného činu podle zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, mohlo by se jednat i o trestný čin. Podrobněji o přestupcích a trestných činech na úseku požívání alkoholu a jiných návykových látek bude pojednáno v následující kapitole.

10. Trestněprávní aspekty

10.1. Požívání alkoholických nápojů

Proti konzumaci a nedovolenému opatřování alkoholu lze použít široké spektrum prostředků od preventivních, léčebných a sociálních opatření až po trestněprávní sankce. Obecně je známo, že požívání alkoholu se projevuje jednak změnou psychického stavu při jednorázové intoxikaci, a to zejména u predisponovaných psychopatických osobností, jednak negativním vlivem na osobnost v důsledku dlouhodobého a nadměrného požívání alkoholu.

Platná trestněprávní úprava postihuje protiprávní jednání naplňující skutkové podstaty trestných činů, jež jsou taxativně vyjmenovány v zákoně č. 140/1961 Sb., trestní zákon. Z pohledu zpracovávané problematiky je možné protiprávní činnost související s požitím alkoholu, popř. jejich nedovoleným opatřováním, rozdělit takto:

1. Trestné činy, u nichž je konzumace nebo opatřování alkoholických nápojů znakem skutkové podstaty. Patří sem především trestný čin opilství. Do této skupiny

je vhodné zařadit také trestný čin nedovolená výroba lihu a trestný čin podávání alkoholických nápojů mládeži.

2. Trestné činy, u nichž se výrazně projevuje vliv alkoholu na potlačení sociálních a morálních zábran a iniciační účinek alkoholu. Zde jsou nejčastějšími trestnými činy výtržnictví, útok na veřejného činitele, rvačka, úmyslné ublížení na zdraví, ale také trestný čin vraždy a znásilnění.

3. Trestné činy jinak související s požíváním alkoholických nápojů. Do této kapitoly je vhodné zařadit trestný čin zanedbání povinné výživy, ale i některé majetkové trestné činy.

Protiprávních jednání, které naplňuje skutkové podstaty trestných činů uvedených demonstrativně pod bodem 2. a 3., se pachatelé často dopustí i bez vlivu alkoholu, proto se dále budeme zabývat pouze protiprávním jednáním, jenž je bezprostředně spojeno právě s požitím, popř. s nedovoleným opatřením, alkoholických nápojů.

Trestný čin nedovolená výroba lihu podle ustanovení § 194a zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon

Tento trestný čin postihuje pachatele, který bez povolení ve větším množství pálí nebo jinak vyrábí líh, nebo líh bez povolení vyrobený ve větším množství přechovává nebo uvádí do oběhu, nebo neoprávněně zhotoví nebo přechovává zařízení na výrobu lihu. Tímto způsobem se zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, snaží chránit společnost i jednotlivce proti možnému nebezpečí, které vzniká při nedovolené výrobě lihu a jeho distribuci.

Jako neoprávněná výroba se zákonem č. 140/1961 Sb., trestní zákon, postihuje výroba lihu, kdy konečná produkce dosahuje alespoň patnáct litrů čistého lihu, přičemž není podstatné, zda k tomu došlo průmyslnou nebo řemeslnou výrobou. Z hlediska praxe je významné, co se rozumí zařízením na výrobu lihu, proto se soudy touto otázkou zabývaly již v několika soudních rozhodnutích. Podle soudního rozhodnutí č. 32/1978 Sb. rozh. tr. takovým zařízením není soubor předmětů domácí

potřeby bez jakéhokoliv technologického přizpůsobení, i když jich bylo užito k výrobě většího množství lihu. Jako zařízení na výrobu lihu v souladu s rozhodnutím č. 48/1993 Sb. rozh. tr. nelze považovat ani zařízení, které sice původně k tomuto účelu určeno bylo, ale v současnosti není kompletní, takže bez podstatné úpravy není k takové výrobě způsobilé.

Trestný čin podle ustanovení § 194a zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, patří mezi tzv. ohrožovací trestné činy. K jeho dokonání proto dochází již vyroběním, přechováním nedovoleného množství lihu nebo zhotovením či přechováváním zařízení na výrobu lihu, aniž by se samotný líh stal nebezpečným zdraví konečnému uživateli.

Trestný čin podávání alkoholických nápojů mládeži podle ustanovení § 218 zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon

Tohoto trestného činu se podle ustanovení § 218 zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, dopustí pachatel, který soustavně nebo ve větší míře podává osobě mladší 18 let alkoholické nápoje.

V souvislosti s uvedeným je třeba upozornit na to, že skutkovou podstatu uvedeného trestného činu lze naplnit jednak jednorázovým podáváním alkoholických nápojů, pokud tomu je ve větší míře, jednak opakovaným jednáním. Znak soustavnosti je pak třeba vykládat tak, že u osob, které jsou ustanovením chráněny, vzniká nebezpečí návyku na alkohol. Dalším znakem skutkové podstaty je pachatel, kterým v tomto případě nemůže být kdokoliv, ale pouze osoba, která je starší osmnácti let věku. Není rozhodující, zda osoba mladší osmnácti let sama alkoholický nápoj požadovala, dala na jeho opatření peníze, nebo si z nabídnuté nádoby sama nalévala.

Trestný čin opilství podle ustanovení § 201a zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon

Ustanovení § 201a bylo do zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, zařazeno novelou trestního zákona č. 557/1991 Sb. z roku 1991 a znamená změnu v právním

posouzení jednání spáchaného v nepřičetnosti, kterou si osoba přivodila zaviněně. Zákonodárce byl při formulaci skutkové podstaty trestného činu v ustanovení § 201a zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, zřejmě inspirován ustanovením § 186 zákona č. 86/1950 Sb., trestní zákon, z roku 1950⁴¹. Původně přijaté znění ustanovení § 201a bylo novelizováno, a to zákonem č. 290/1993 Sb., který doplnil kulpózní případ *actio libera in causa* do druhého odstavce.

Opilství je trestný čin, jehož se pachatel dopustí tím, že se do stavu nepřičetnosti přivede požitím nebo aplikací návykové látky nebo jinak a v tomto stavu se dopustí jednání, které má jinak znaky trestného činu. Rozlišují se tak dvě jednání, a to uvedení se do stavu nepřičetnosti a jednání ve stavu nepřičetnosti. Trestný čin opilství je specifickým činem a již z použité zákonné formulace vyplývá, že čin spáchaný v nepřičetnosti nemá všechny znaky trestného činu. Chybí tu přičetnost pachatele a také zavinění, protože zavinění pachatele se tu vztahuje pouze na přivedení se do stavu nepřičetnosti, nikoliv na spáchání protiprávního jednání v tomto stavu. Ustanovení § 201a odst. 2 zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, pak doplňuje zákonnou konstrukci tak, že vylučuje použití ustanovení § 201a odst. 1 zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, v případě, že se pachatel do stavu nepřičetnosti přivedl v úmyslu spáchat trestný čin, nebo spáchal trestný čin z nedbalosti, která spočívá v tom, že se přivedl do stavu nepřičetnosti.

Opilství je abstraktní ohrožování delikt. Ohrožení záleží v samém uvedení se do nepřičetnosti. Z důvodů ekonomie trestní represe je však trestní odpovědnost omezena na případy, kdy se pachatel v takovémto stavu dopustí protiprávního jednání, které má znaky trestného činu. Spáchání tohoto kvazideliktu je objektivní podmínkou naplnění skutkové podstaty trestného činu opilství. V souvislosti s uvedeným je vhodné doplnit, že podle soudního rozhodnutí č. 22/93 Sb. roz. tr. nestačí uvedení do stavu zmenšené nepřičetnosti. V tomto případě by pachatel odpovídal podle obecných zásad.

---

⁴¹ Trestní zákon a trestní řád, poznámkové vydání, Jiří Jelínek a kolektiv, str. 211

Úprava, kterou zvolil zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, je nazývána jako tzv. rauschdelikt a představuje kompromisní řešení mezi dvěma krajními pojetími. Prvním řešením je vyloučit trestní odpovědnost pachatele nepřičetného v důsledku požití návykové látky za čin v tomto stavu spáchaný, i když si stav po aplikaci návykové látky, tím i nepřičetnost, přivodil sám. Druhé krajní řešení spočívá v plné trestní odpovědnosti při nepřičetnosti zaviněné v důsledku požití návykové látky. Jde tak o koncepci, která k takové nepřičetnosti nepřihlíží.⁴²

Správní delikty a přestupky

Řadu možného postihu protiprávních jednání, jenž souvisí s požíváním, opatřováním a jiným nakládáním s alkoholem, doplňuje právní úprava správních deliktů na úseku zákona č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami, a úprava přestupků podle zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích.

Správními delikty podle zákona č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami, jsou porušení, které naplňují skutkovou podstatu podle ustanovení § 24 odst. 4 písm. c), kde je obecně správní delikt vymezen jako porušení povinností stanovených zákonem č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami. Dále se bude jednat o protiprávní jednání, kterého se pachatel dopustí porušením zákazu týkajícího se prodeje a podávání alkoholického nápoje stanoveným zákonem č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami, nebo obecně závaznou vyhláškou obce. Takovéto protiprávní jednání pak naplňuje skutkovou podstatu podle ustanovení § 24 odst. 4 písm. a) zákona č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami.

---

⁴² Trestní právo hmotné, Jiří Jelínek a kolektiv, str. 573

Mezi přestupky na úseku ochrany před alkoholismem a jinými toxikomániemi, kterým je věnováno ustanovení § 30 odst. 1 zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, patří jednak úmyslná výroba lihu nebo destilátu bez povolení anebo úmyslné přechovávání nebo uvádění do oběhu lihu nebo destilátu vyrobeného bez povolení, jednak úmyslné umožnění požívání alkoholických nápojů nebo užívání jiných návykových látek, než látek omamných a psychotropních osobě mladší osmnácti let, ohrožuje-li se tím zároveň její tělesný nebo mravní vývoj, jednak prodávání, podávání nebo jiné umožnění požití alkoholických nápojů osobě zjevně ovlivněné alkoholickým nápojem nebo jinou návykovou látkou, osobě mladší osmnácti let nebo osobě, o níž ví, že bude vykonávat zaměstnání nebo jinou činnost, při níž by mohla ohrozit zdraví lidí nebo poškodit majetek. Dalšími skutkovými podstatami přestupků na úseku ochrany před alkoholismem a jinými toxikomániemi jsou přestupky uvedené v ustanovení § 30 odst. 1 písm. g) a h). Tyto korespondují se skutkovou podstatou trestného činu opilství podle ustanovení § 201a zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon. Jde o přestupky, jichž se pachatel dopustí tím, že požije alkoholický nápoj nebo užije jinou návykovou látku, ačkoliv ví, že bude vykonávat zaměstnání nebo jinou činnost, při níž by mohl ohrozit zdraví lidí nebo poškodit majetek, popřípadě po požití alkoholického nápoje nebo užití jiné návykové látky vykonává činnost spadající pod právě uvedené vymezení. Přestupku podle ustanovení písm. ch) se pachatel dopustí v případě, že ve stavu vylučující způsobilost, který si pachatel přivodil požitím alkoholického nápoje nebo užitím jiné návykové látky, vykonává zaměstnání nebo jinou činnost, při níž by mohl ohrozit zdraví lidí nebo poškodit majetek. Posledně uvedený přestupek také koresponduje s trestným činem opilství. U všech právě uvedených protiprávních jednání musí být splněn předpoklad, že se nejedná o čin přísněji trestný. Pokud by tomu tak nebylo, nejednalo by se již o přestupek, ale o trestný čin, který s ním koresponduje.

10.2. Požívání jiných návykových látek

Problém, který společnosti vznikl v souvislosti s ilegálními drogami, se neomezuje jen na území některé země, ale objevuje se v různých zemích a každá

země je konfrontována s identickými otázkami. Efektivní řešení otázek a problémů souvisejících s drogami vyžaduje multidisciplinární spolupráci na regionální, národní a mezinárodní úrovni. Pro obyvatele České republiky představuje drogová problematika značné ohrožení tím, že je nejen zemí cílovou, konzumentskou, ale i důležitou tranzitní zemí pro drogové cesty.

Jak již bylo několikrát zdůrazněno, drogy představují pro společnost závažný problém zdravotní, sociální, ekonomický, ale je s nimi spojeno také široké spektrum trestné činnosti. V souvislosti s ilegálními drogami jde především o trestné činy zaměřené na nelegální výrobu a distribuci drog, zvyšování poptávky po drogách. Mimo to existuje i rozsáhlá trestná činnost zaměřená na získávání finančních prostředků nebo naopak trestná činnost spojená s legalizací finančních prostředků z drogové trestné činnosti. Nezanedbatelný je podíl drogově závislých na násilných trestných činech. Toto jsou nejzávažnější důvody, proč je zneužívání drog třeba regulovat právními prostředky. Optimální koncepce právní regulace je na jedné straně co nejpřísněji trestat obchodníky s drogami a na straně druhé zajišťovat léčení narkomanů a jejich následnou reintegraci do společnosti. Je nutné vytvořit systém léčení, pomoci a dohledu. Vůči těm, kteří s drogami chtějí pouze experimentovat, je třeba uplatnit co možná nejširší spektrum opatření primární prevence.

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, obsahuje v hlavě čtvrté zvláštní části trestné činy, které můžeme označit jako drogové delikty. Jde o trestný čin nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle ustanovení § 187, § 187a, § 188 a dále trestný čin šíření toxikománie podle ustanovení § 188a.⁴³ Na tato ustanovení navazují skutkové podstaty přestupků podle ustanovení § 30 zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích (viz. níže).

---

⁴³ blíže Trestní právo hmotné, Jiří Jelínek a kolektiv, str. 541

Trestný čin nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle ustanovení § 187 zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon

Je to nejzávažnější z drogových trestných činů. Tento trestný čin se vztahuje na pachatele, který neoprávněně doveze, vyrobí, vyveze, proveze, nabízí, zprostředkuje, prodá, jinak pro jiného opatří nebo pro jiného přechovává omamnou nebo psychotropní látku, prekursor nebo jed. Jde tedy o jakýkoliv proces, vyjma produkce, jež umožňuje získání některé z uvedených látek. Důležité je upozornit na to, že trestné je takové jednání i pokud se vztahuje jen k užití pro vlastní potřebu. Významnou skutečností je, že nepřekažení tohoto trestného činu je trestné podle ustanovení § 167 zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, nepřekažení trestného činu. Tato skutečnost je významná především proto, že by tato právní úprava měla přispět k odhalování závažné drogové kriminality.⁴⁴

Trestný čin nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle ustanovení § 187a zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon

Podle tohoto ustanovení je trestně postižitelný ten, kdo bez povolení pro sebe přechovává omamnou, psychotropní látku nebo jed v množství větším než malém. Obecně za množství větší než malé bude považováno takové množství, které bude přesahovat jednu dávku drogy pro vlastní potřebu. V případě, že by se jednalo o množství odpovídající jedné dávce pro vlastní potřebu, jednalo by se o trestní postih konzumace drog. Doufám však, že to není smyslem úpravy, naopak že smyslem je zabránění šíření drog.

Přijatá právní úprava obsahující neurčitý právní pojem nemůže být považována za správnou. Optimálně by měly být všechny podmínky trestní odpovědnosti stanoveny přímo v zákoně. Aby právní úprava naplnila požadavek přesnosti, jasnosti, srozumitelnosti a přehlednosti, mělo by příslušné množství drogy být uvedeno přímo v zákoně č. 140/1961 Sb., trestní zákon. Právní teoretici⁴⁵ často k osvětlení tohoto pojmu poukazují na rozhodnutí č. 46/2000 Sb. rozh. tr., v němž se

⁴⁴ např. Drogy a drogové závislosti, Kamil Kalina a kolektiv, str.60

⁴⁵ např. Trestní zákon a trestní řád, poznámkové vydání, Jiří Jelínek a kolektiv, poznámky k ustanovení § 187a

k problému vyjádřil soud tak, že za množství větší než malé je třeba považovat takové množství přechovávané drogy, které vícenásobně převyšuje běžnou dávku průměrného konzumenta. Bez ohledu na fakt, že v našem právním řádě není judikatura považována za závazný pramen práva, mám za to, že ani tento judikát pojem větší než malý příliš neupřesnil.

Podle odborníků na drogovou problematiku⁴⁶ posuzované ustanovení nemá za cíl postih tzv. dealerů či distributorů, tedy osob, které různým způsobem obchodují s drogami. K jejich postihu je určena skutková podstata podle ustanovení § 187 zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, a to bez ohledu na přechovávané množství. Neměly by však být postihovány ani osoby nemocné, které u sebe přechovávají drogu, na níž jsou závislé. Domnívám se, že dosah této skutkové podstaty trestného činu by tak měl být zúžen pouze na případy, kdy bude u určitých osob zjištěno přechovávání drogy ve větším než malém množství a zároveň se jim nepodaří prokázat, že ji přechovávají pro jiného. Nejsem si jista, zda takové, do značné míry neurčité, ustanovení je v praxi využitelné a zda jeho aplikace není spíše na újmu osobám, které jsou na droze závislé.

Trestný čin nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle ustanovení § 188 zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon

Jedná se o další formu nedovolené výroby a držení omamných, psychotropních látek a jedů. Tímto ustanovením se postihuje výroba, opatření nebo přechovávání předmětu určeného k nedovolené výrobě omamné, psychotropní látky nebo jedu, ale i přípravku obsahujícího omamnou nebo psychotropní látku.

Stejně tak jako v případě trestného činu podle ustanovení § 187 zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, je nepřekažení tohoto trestného činu trestné v souladu s ustanovení § 167 zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon.

---

⁴⁶ Drogy a drogové závislosti, Kamil Kalina a kolektiv, str.61

Trestný čin šíření toxikománie podle ustanovení § 188a zákona č. 140/1961 Sb.,
trestní zákon

Skutkovou podstatu tohoto trestného činu naplní ten, kdo svádí jiného ke zneužívání jiné návykové látky než alkoholu nebo ho v tom podporuje, anebo kdo zneužívání takové látky podněcuje nebo šíří. Tato skutková podstata směřuje k ochraně osob zejména z řad mládeže před šířením závislosti na návykových látkách jiných než je alkohol. Ohledně alkoholu srovnání viz. výše trestný čin podávání alkoholických nápojů mládeži podle ustanovení § 218 zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon. Zákonodárce tímto ustanovením chce dosáhnout prevence celkové drogové kriminality a současně zabránit vytváření prostředí drogových subkultur, v němž jsou ohrožovány hodnoty chráněné právním řádem. To však bude možné jen v případě důsledného stíhání trestného činu šíření toxikománie ale i dalších drogových trestných činů.

Důležité v souvislosti s uvedeným je, že uplatnění preventivních postupů ve vztahu k osobám závislým na drogách v rámci minimalizace škod na zdraví nenaplnuje skutkovou podstatu trestného činu šíření toxikománie, tak jak o tom bylo pojednáno. V zásadě by neměli být postiženi ti, kteří poskytují nemocným v souvislosti s užíváním drog různé formy léčebné a jiné péče.

Trestný čin ohrožování pod vlivem návykové látky podle ustanovení § 201 zákona č.
140/1961 Sb., trestní zákon

V souvislosti s přijetím zákona č. 411/2005, kterým se mění zákon č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích a o změnách některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 247/2000 Sb., o získávání a zdokonalování odborné způsobilosti k řízení motorových vozidel a o změnách některých zákonů, a některé další zákony, došlo ke změně skutkové podstaty trestného činu ohrožování pod vlivem návykové látky podle ustanovení § 201⁴⁷ zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon.

⁴⁷ viz. Ustanovení § 201 Ohrožení pod vlivem návykové látky podle zákona č. 140/1961 Sb., zní:

Původní úprava postihovala pouze jednání, kdy se pachatel úmyslně požitím návykové látky přivedl do stavu vylučující způsobilost a v tomto stavu vykonával zaměstnání nebo jinou činnost, při které by mohl ohrozit život nebo zdraví lidí nebo způsobit značnou škodu na majetku. Toto jednání samo o sobě nebylo možné postihnout podle zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, v tehdejší znění. K tomu mohlo dojít až poté, co pachatel zároveň uskutečnil některé z alternativních jednání uvedených v ustanovení § 201 a lineá 1 písm. a) až d). zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, v tehdejší znění.⁴⁸ Teprve pak byla naplněna objektivní stránka trestného činu ohrožování pod vlivem návykové látky podle ustanovení § 201 zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, v tehdejší znění.

Novelou č. 411/2005 Sb. došlo k zpřísnění této skutkové podstaty a to v tom ohledu, že k naplnění předmětné skutkové podstaty nadále dojde již tím, že pachatel vykonává ve stavu vylučujícím způsobilost, který si přivodil sám vlivem návykové látky, zaměstnání nebo jinou činnost, při kterých by mohl ohrozit život nebo zdraví lidí nebo způsobit značnou škodu na majetku. Ke zpřísnění došlo též v tom směru, že již není rozhodující, zda k takovému jednání došlo úmyslně nebo z nedbalosti. Předmětnou novelou bylo do ustanovení § 201 zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, přidáno ustanovení odst. 2, jenž je kvalifikovanou skutkovou podstatou. Té se

---

(1) Kdo, byť i z nedbalosti, vykonává ve stavu vylučujícím způsobilost, který si přivodil vlivem návykové látky, zaměstnání nebo jinou činnost, při kterých by mohl ohrozit život nebo zdraví lidí nebo způsobit značnou škodu na majetku, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok nebo peněžitým trestem nebo zákazem činnosti.

(2) Odnětím svobody na šest měsíců až na tři léta nebo zákazem činnosti bude pachatel potrestán,

a) byl-li za čin uvedený v odstavci 1 v posledních dvou letech odsouzen nebo z výkonu trestu odnětí svobody uloženého za takový čin propuštěn,

b) byl-li za obdobný čin spáchaný pod vlivem návykové látky v posledních dvou letech postižen,

c) způsobí-li takovým činem havárii, dopravní nebo jinou nehodu, jinému ublížení na zdraví nebo větší škodu na cizím majetku nebo jiný závažný následek,

d) spáchá-li takový čin při výkonu zaměstnání nebo jiné činnosti, při kterých je vliv návykové látky zvlášť nebezpečný, zejména řídí-li hromadný dopravní prostředek.

⁴⁸ Ustanovení § 201 a lineá 1 písm. a) až b) zákona č. 140/1961 Sb., ve znění před novelou č. 411/2005 Sb. zní:

Kdo, vykonává ve stavu vylučujícím způsobilost, který si přivodil vlivem návykové látky, zaměstnání nebo jinou činnost, při kterých by mohl ohrozit život nebo zdraví lidí nebo způsobit značnou škodu na majetku,

a) ačkoliv byl za čin v posledních dvou letech odsouzen nebo z výkonu trestu odnětí svobody uloženého za takový čin propuštěn,

b) ačkoliv byl za obdobný čin spáchaný pod vlivem návykové látky v posledních dvou letech postižen,

c) spáchá-li takový čin při výkonu zaměstnání nebo jiné činnosti, při kterých je vliv návykové látky zvlášť nebezpečný, zejména řídí-li hromadný dopravní prostředek, nebo

c) způsobí-li takovým činem, byť z nedbalosti, jinému ublížení na zdraví nebo větší škodu na cizím majetku nebo jiný závažný následek,

pachatel může dopustit tím, že vedle jednání základní skutkové podstaty naplní některé z alternativně stanovených jednání.

Návykovou látkou v tomto směru je třeba rozumět alkohol, omamné látky, psychotropní látky a ostatní látky způsobilé nepříznivě ovlivnit psychiku člověka nebo jeho ovládací nebo rozpoznávací schopnosti nebo sociální chování vymezení tak, jak ji definuje zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, v ustanovení § 89 odst. 10. K návykovým látkám patří i látky, jež návyk nevyvolávají. Bude dostačující, že je látka způsobilá nepříznivě ovlivnit psychiku člověka nebo jeho ovládací nebo rozpoznávací schopnosti nebo sociální chování. Pojetí zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, je tedy odlišné od pojetí návykové látky v zákoně č. 167/1998 Sb., o návykových látkách.

Uvedená právní úprava trestného činu ohrožování pod vlivem návykové látky nabyla účinnosti teprve dne 1. 7. 2006, tudíž nemohu kvalifikovaně posoudit, jaké interpretační či aplikační těžkosti může v praxi přinést, nicméně dle mého názoru byla tato změna potřebná především ve vztahu k řízení motorových vozidel.

Přestupky

I v případě trestněprávní úpravy zneužívání návykových látek je škála možného postihu neoprávněného nakládání s omamnými a psychotropními látkami doplněna o právní úpravu přestupků na úseku ochrany před alkoholismem a jinými toxikomániemi a to podle ustanovení § 30 odst. 1 písm. b), c), f), g) zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích. Mezi přestupky na úseku ochrany před alkoholismem a jinými toxikomániemi patří jednak neoprávněné přechovávání omamné nebo psychotropní látky v malém množství pro svou vlastní potřebu podle ustanovení § 30 odst. 1 písm. j) zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích, jednak nepodrobením se opatřením postihujícím nadměrné požívání omamných a psychotropních látek podle ustanovení § 30 odst. 1 písm. c) zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích. Dalším přestupkem je umožnění neoprávněného požívání návykových látek osobě mladší osmnácti let podle ustanovení § 30 odst. 1 písm. f) zákona č. 200/1990 Sb., o

přestupcích, ale také požití návykové látky před výkonem zaměstnání nebo jiné činnosti, při níž by mohlo dojít k ohrožení zdraví lidí nebo k poškození majetku podle ustanovení § 30 odst. 1 písm. g) zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích. Posledním přestupkem vztahujícím se k neoprávněnému nakládání s návykovými látkami je přestupek podle ustanovení § 30 odst. 1 písm. b) zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích, jehož se pachatel dopustí tím, že neoprávněně prodá, podá nebo jinak umožní druhé osobě škodlivé užívání jiné návykové látky, než jsou omamné látky, psychotropní látky a alkohol.

Na závěr této kapitoly je třeba uvést, že cílem právní úpravy nemůže být nahrazování prevence a léčby trestní represí. Ta totiž v žádném případě není schopná vyřešit největší problém závislých osob a to právě jejich fyzickou či psychickou závislost na droze, přičemž není rozhodující, zda jde o alkohol nebo jinou návykovou látku. Úprava prostřednictvím trestního práva může sehrát roli v prevenci tím, že omezí rizikové chování jedinců, avšak i tato úloha je pouze doplňková k nástrojům, jimiž disponuje např. zdravotní či sociální politika.

11. Závěr

Podle mého názoru rozsah právní úpravy dotýkající se problému alkoholismu a toxikománie je relativně dostatečný. Existující zákony ale nejsou vždy dodržovány a jsou nedostatečně vymáhány. V následujícím textu se pokusím o vytyčení nedostatků současné právní úpravy, které jsou podle mého mínění nejproblematictější, a proto by zákonodárce měl de lege ferenda zvážit jejich úpravu.

Problémy spojené s právní úpravou obsaženou v zákoně č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami

Jako nejzávažnější problém se mi jeví porušování zákazu prodeje alkoholických nápojů osobám mladším osmnácti let. Význam při porušování zákazu prodeje alkoholických nápojů osobám mladším osmnácti let mají do značné míry relativně nízké sankce pro provozovatele, vysoká dostupnost a velmi nízké ceny alkoholických nápojů. Domnívám se, že k dodržování povinností stanovených zákonem č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami, by přispělo zavedení institutu spolehlivosti. V ustanovení § 7 odst. 1 zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon) ve znění pozdějších novel, se hovoří o jiné způsobilosti jako zvláštní podmínce provozování živnosti, pokud je vyžaduje tento nebo zvláštní předpisy. Podle mého názoru, by bylo žádoucí de lege ferenda definovat v zákoně č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami, pojem spolehlivost, jako zvláštní podmínku pro provozování živnosti. Spolehlivost by se tak stala podmínkou pro provozovatele v oblasti prodeje a podávání alkoholických nápojů. Při hodnocení zvláštní podmínky spolehlivosti by pak správní orgán posuzoval, zda osoba provozovatele dodržuje povinnosti vyplývající mu v této souvislosti z právního řádu České republiky. Šlo by tedy o zhodnocení osoby provozovatele z hlediska profesionální a morální spolehlivosti a bylo tak umožněno vydat oprávnění k provozování této činnosti pouze osobám skýtajícím záruku, že ji budou vykonávat v souladu s právními předpisy a poctivě. Pokud by správní orgán opakovaně prokázal, že k dodržování povinností nedochází, ztratil by provozovatel provozu, kde se prodávají a podávají alkoholické nápoje spolehlivost, v důsledku čehož by nemohl nadále po stanovenou dobu tuto živnost vykonávat. K uvedenému lze namítnout, že do určité míry je institut, který navrhuji postihnout všeobecnou podmínkou provozování živnosti uvedenou v ustanovení § 6 odst. 1 písm. c) zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), ve znění

pozdějších novel, tj. bezúhonnost. Spolehlivost je však širší pojem než bezúhonnost⁴⁹ a jde především o posouzení profesionální a morální spolehlivosti konkrétního živnostníka. Další námitkou, kterou by bylo možné v této souvislosti oponovat je, že zákon č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami, v ustanovení § 24 odst. 5 upravuje možnost uložit zákaz činnosti až na dobu dvou let. Domnívám se, že ani toto ustanovení není v rozporu s naznačeným řešením, jelikož v případě ztráty spolehlivosti nejde o sankci, ale o ztrátu zvláštní podmínky pro podnikání v oblasti prodeje alkoholických nápojů. Jsem si vědoma, že právě nastíněné opatření by bylo výrazným zásahem do svobody podnikání, ale vzhledem ke stále se zvyšující spotřebě alkoholu dětmi a mladistvými to vidím jako jedno z možných řešení, protože pouze hrozba ztráty zaměstnání převáží nad vidinou zisku z prodeje alkoholických nápojů.

K posílení pozitivního vlivu zákona č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami, na chování jeho adresátů nepřispívá nevalná legislativně-technická úroveň zákona spočívající v řadě nepřesností a nedopatření - zejména nejednotná terminologie, kdy zákon č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami, hovoří o užívání a ostatní právní předpisy upravující tuto problematiku používají termín požívání. Dále dochází k nejednotnému používání pojmů alkohol a alkoholický nápoj, jak je tomu např. v ustanovení § 11 odst. 2 zákona č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami. K nepřehlednosti přispívá též nesystematické řazení typů odborné péče poskytované osobám škodlivě užívajícím tabákové výrobky, alkohol nebo jiné návykové látky a osobám na těchto látkách závislým v ustanovení § 20 odst. 2 zákona č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami, kdy jednotlivé typy

---

⁴⁹viz. Rozsudek Vrchního soudu v Praze, sp.zn. SJS 639/2000 ; „Pojem „spolehlivost“ je širší než pojem „bezúhonnost“. Při hodnocení splnění podmínky spolehlivosti správní orgán posuzuje osobu řidiče zejména z hlediska profesionální a morální spolehlivosti“

jsou uvedeny zcela nahodile. Domnívám se také, že z lingvistického hlediska by bylo správnější nahradit pojem tabákový výrobek pojmem tabák.

Problémy spojené s právní úpravou obsaženou v zákoně č. 65/1965 Sb., zákoník práce

Jak jsem již výše uvedla, tím že došlo ke zrušení směrnice Ministerstva zdravotnictví č. HE 39/64, o poskytování ochranných nápojů při práci v horkých provozech, byla zrušena i definice pojmu „horký provoz“, který ve svém ustanovení používá jak zákon č. 65/1965 Sb., zákoník práce, tak zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce. Obdobnou formulaci jako bylo vymezení pojmu „horký provoz“, jenž je užitá v nařízení vlády č. 178/2001 Sb., které upravuje problematiku ochranných nápojů, považuji za nedostatečnou zejména proto, že sice odpovídá vymezení termínu horký provoz, ale ten zde není vůbec zmíněn. Bylo by tedy vhodné tento pojem definovat přímo v zákoně č. 262/2006 Sb., zákoník práce.

Pojem pod vlivem je neurčitý právní pojem, který není nijak definován, čímž je dána možnost pro různé právní posouzení, zda zaměstnanec je pod vlivem alkoholu nebo jiné návykové látky. Podle mého názoru z konstrukce předmětného ustanovení vyplývá spíše výklad, že by se tato problematika měla posuzovat vzhledem k činnosti, kterou zaměstnanec vykonává a ke skutečnosti, zda požitý alkohol je způsobilý pracovní výkon zaměstnance ovlivnit. Dovožuji to z toho, že zákon č. 65/1965 Sb., zákoník práce, rozlišuje povinnost nepožívat alkoholické nápoje a nezneužívat jiné návykové látky na pracovištích zaměstnavatele a v pracovní době i mimo tato pracoviště a povinnost nevstupovat pod jejich vlivem na pracoviště zaměstnavatele. Tato právní konstrukce mě přivádí k otázce, proč zákonodárce rozlišil požití alkoholického nápoje a vliv alkoholu. V komentářích k tomuto ustanovení se velmi často zdůrazňuje, že na pracovišti a v pracovní době i mimo pracoviště se nezjišťuje, zda dotyčná osoba je „pod vlivem“, ale zda požila alkoholický nápoj. Není mi tedy jasné z jakého důvodu zákon č. 65/1965 Sb. zákoník práce, toto rozlišuje, když podle zažitého výkladu „pod vlivem alkoholu“ je osoba, která alkoholický nápoj požila. Mám tedy za to, že zákaz požívat alkoholické nápoje

vztahující se k mimopracovní době, pokud by ovlivnění alkoholem mohlo přetrvávat do doby nástupu do práce⁵⁰ není z formulace užití v ustanovení § 135 odst. 4 písm. e) zákona č. 65/1996 Sb., zákoník práce, zřetelný. Z hodnocení ustanovení je patrné, že by měl zákonodárce de lege ferenda zvážit, zda by nebylo příhodné neurčitý právní pojem nahradit jasným stanovením povinnosti. Podle mého názoru by bylo dostačující zákaz rozšířit o požívání alkoholických nápojů též na mimopracovní dobu, tak aby zaměstnanec v době nástupu k výkonu práce byl zcela bez účinků alkoholu.

Problémy spojené s právní úpravou obsaženou v zákoně č. 140/1961 Sb., trestní zákon

Trestný čin opilství, tak jak je upraven v ustanovení § 201a zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, je problematický hned v několika ohledech. První problém je spatřován v nevhodně zvoleném názvu⁵¹, poněvadž název neodpovídá obsahu skutkové podstaty. Jednak takovýto název u laika může vyvolávat představu o trestnosti samotného stavu opilosti. Jednak je vysoká pravděpodobnost, že nepřičetnost vyvolaná jinou návykovou látkovou než alkoholem bude minimálně stejně tak častá jako nepřičetnost vyvolaná alkoholem. V nauce se s ohledem na chystanou rekonstrukci trestního práva hovoří o různých názvech⁵², jež by název opilství mohly nahradit. Domnívám se, že navrhované názvy též nejsou prosty interpretačních nejasností. U obou uvedených názvů, jež by měly nahradit trestný čin opilství, vyvstává problém, že nevzbuzují představu o tom, jaké jednání je naplněním skutkové podstaty. Ačkoliv se ztotožňuji s právním názorem, že název opilství je nevhodně zvolen, mám za to, že již došlo k zažití tohoto názvu a nebylo by vhodné ho měnit, zejména pak, když by název, který by ten stávající měl nahradit, znamenal další interpretační problémy.

⁵⁰ Zákoník práce, komentář, 4. vydání, M. Součková a kolektiv, komentář k ustanovení § 135

⁵¹ Srov. právní názor J. Teryngel: Návrat k „Rauschdeliktu“, Justičná revue č. 3/1992, str. 26 a násl.

⁵² Vanduchová, Císařová: Porušení chráněného zájmu v nepřičetnosti pod vlivem návykové látky
Langer: Porušení chráněného zájmu v zaviněné nepřičetnosti

Žádoucím se jeví zhodnotit, zda by nebylo vhodné doplnit ustanovení § 201a v některých dalších ustanoveních zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon. Za přínosné to považuji zejména u ustanovení § 167 nepřekažení trestného činu a ustanovení § 168 neoznámení trestného činu zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon. Pachatel, který nepřekazí či neoznámí trestný čin zpravidla nebude vědět, že útočník jedná za podmínek, které vyžaduje ustanovení § 201a zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon. Podle mého názoru je potřebná možnost potrestat pachatele v případě neoznámení nebo nepřekažení trestného činu podle ustanovení § 201a, když kvazideliktem je jednání, které by jinak bylo trestným činem a to za pokus trestného činu neoznámení nebo nepřekažení trestného činu. Podle současné právní úpravy např. potrestání pachatele trestného činu neoznámení trestného činu záleží na náhodě, tedy na tom, zda soud uzná pachatele vinným trestným činem opilství nebo trestným činem, jenž je v případě trestného činu opilství kvazideliktem.

Jako další nedokonalost právní úpravy trestného činu opilství považuji poněkud nesystematické zařazení ustanovení § 201a odst. 2, které do zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, zavedlo úpravu *actio libera in causa*. Domnívám se, že z hlediska systematiky by tato problematika měla být upravena v souvislosti s ustanovením o nepřičetnosti pachatele. Otázka uvedení se do stavu nepřičetnosti v úmyslu spáchat trestný čin je věcí obecnější povahy a tak by měla být řešena v ustanovení na něž navazuje.

V návaznosti na uvedené považuji za vhodné poukázat na vyjádření katedry trestního práva Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze v němž upozornila na nutnost legislativně vyjádřit pojem zmenšené přičetnosti⁵³. S tímto právním názorem se zcela identifikuji a domnívám se, že *de lege ferenda* lze určitě navrhnout, aby se zákonodárce tímto institutem zabýval. Pokud by došlo k jeho úpravě, z hlediska systematiky zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, se jeví jako nejvhodnější zařazení

---

⁵³ Vyjádření katedry trestního práva ke „Koncepti nové kodifikace trestního práva hmotného v České republice“, Oto Novotný

tohoto institutu do ustanovení § 12, kde je v současné době upravená „plná“ nepřičetnost.

Skutková podstata trestného činu podle ustanovení § 187a je notně kontroverzní a do jisté míry ji lze považovat za legislativní experiment. Domnívám se, že konzumace drogy nemůže být trestná a držení drogy je možné posoudit pouze jako přípravu ke konzumaci, tedy přípravu k sebepoškozování. Obava z toho, že kriminalizace držení drogy pro vlastní potřebu povede k tomu, že se osoby, jichž se kriminalizace týká, dostanou do pozornosti systému trestního soudnictví se v současné době potvrzuje. To že množství drogy, jejíž držení se má kriminalizovat je určeno vágní formulací, stejně tak jako, že podle tohoto ustanovení není rozlišováno, zda jde o konzumenty, kteří s drogou pouze experimentují nebo zda jde o konzumenty, kteří drogu pravidelně užívají, jsou jen některé skutečnosti, které ve svém důsledku mohou vést k posílení trestního aparátu, ke zvlí, korupci a k zahlcení soudního aparátu, přičemž nelze očekávat, že by to konzumenty, zejména ty závislé, od užívání drog odradilo. Jejich chování je totiž trestní represí jen těžko ovlivnitelné. Následkem vágní právní úpravy pak může být odklon od pozornosti systému trestní justice od výroby a distribuce drog.

Podle mého názoru by byla tato právní úprava přijatelná v případě, že by na ni navazoval systém opatření v trestním právu, ale též v jiných právních odvětvích. Tím myslím především uplatňování alternativních trestů, alternativních opatření, uplatnění různých forem odklonů, ale zejména řešení sociálních a zdravotních dopadů důsledků požívání návykových látek. Jsem si vědoma, že většina opatření o nichž jsem se právě zmínila jsou v našem právním řádu zakotvena, otázkou však zůstává zda je jejich úprava postačující a zda jsou dostatečně využívány.

Za nejslabší místo lze považovat otázku zacházení s pachateli trestných činů závislých na ilegálních návykových látkách. Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, totiž vůbec neřeší problém zacházení s jedinci odsouzenými za přechovávání drog pro vlastní potřebu, u nichž se prokáže drogová závislost. Samotný výkon trestu

odnětí svobody neřeší drogovou závislost pachatelů. Ten totiž není schopen sám o sobě odstranit návyk na drogu a současně není natolik odstrašující, aby mohl motivovat odsouzeného k tomu, aby sám vyhledal léčbu. Vytváří se tak kruh, kdy drogově závislému bude opětovně ukládán trest odnětí svobody, aniž by byla odstraněna příčina protiprávního jednání. V právním řádu tak citelně chybí možnost uložení alternativních řešení k trestu odnětí svobody pro drogově závislé, zejména odložit výkon trestu odnětí svobody, když odsouzený absolvuje úspěšné léčení.

Vzhledem k tomu, že nejsem stoupencem častých změn právních předpisů, mám za to, že i toto z mého pohledu nepřilíš šťastné řešení by mělo být prověřeno hlubší zkušeností z praxe, která by měla ukázat, zda tato právní úprava přispěje ke snížení poptávky po drogách a k řešení problému osob na drogách závislých, nebo zda bude nezbytné přijmout další řešení. Nyní lze pouze apelovat na zákonodárce, aby de lege ferenda zvážili možnost zakotvení do právního řádu systému opatření tak jak jsem se o něm zmínila výše.

Seznam použité literatury:

A.Publikace

1. PhDr. Bútorá Martin, Překročit svůj stín, AVICENUM, zdravotnické nakladatelství, PRAHA, 1991
2. PhDr. Bútorá Martin, *Mne sa to nemože stáť*, Osveta, 1989
3. Hartnoll Richard, Drogy a drogové závislosti: Propojování výzkumu, politiky a praxe, Úřad vlády České republiky, 2004
4. MUDr. Skála Jaroslav, Alkoholismus, Praha, 1957
5. MUDr. Skála Jaroslav a kolektiv, Závislost na alkoholu a jiných drogách, Avicenum, 1987
6. Arterburn Stehen, Burns Jim, Drogy klepou na dveře - výchova, prevence, léčba, Nová naděje Brno, 2001
7. Kalina Kamil a kolektiv, Drogy a drogové závislosti - mezioborový přístup 1, Úřad vlády České republiky, 2003
8. Kalina Kamil a kolektiv, Drogy a drogové závislosti - mezioborový přístup 2, Úřad vlády České republiky, 2003
9. Kolektiv autorů, Diagnóza, prognóza a resocializace skupin mládeže ohrožených sociálně negativním vývojem, Sborník referátů z 1. semináře, Praha, 1997
10. Hattenhauer Hans, Evropské dějiny práva, C.H.BECK, 1998

11. PhDr. Trávníčková Ivana, CSc., Alkohol a drogová závislost u dětí a mládeže, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha, 1996
12. Jelínek Jiří a kolektiv, Trestní zákon a trestní řád - komentář, Linde Praha, a.s., 2004
13. Novotný Oto a kolektiv, Trestní právo hmotné - zvláštní část, Aspi, 2004
14. Jelínek Jiří a kolektiv, Trestní právo hmotné, Linde, 2005
15. Národní strategie protidrogové politiky na období 2001 - 2004
16. Národní strategie protidrogové politiky na období 2005 - 2009

B. Články

1. JUDr. Martin Štefko, Ph.D., Přítomnost alkoholu nebo jiné návykové látky u zaměstnance, Národní pojištění č. 37/4, str. 5 - 6, 2006
2. Profant Martin, Pracovní disciplína a postíhy za jej porušení podřa novely zákona práce, Právní obzor č. 74/4, str. 153 - 159, 2001
3. Hošovský Roman, Niekoľko úvah nad zákonem o ochrane před alkoholizmom a inými toxikomániami, Správní právo č. 24/2, str. 88 - 93, 2001
4. JUDr. Langer Petr, Trestný čin opilství, Bulletin advokacie č. 2, str. 55 - 59, 2005
5. JUDr. Langer Petr, Trestný čin opilství, Bulletin advokacie č. 3, str. 28 - 33, 2005
6. Teryngel, Návrat k „Rauschdeliktu“, Justičná revue č. 3/1992, str. 26 a násl., 1992